

Báró Orbán Balázs szülőfaluja

LENGYELFALVA

írta

Dr Lévai Lajos

ODORHEIU-SZÉKELYUDVARHELY *

1935

IV/59 6, 63.

POLONITA—LENGYELFALVA

MONOGRÁFIÁJA

—

IRTA:

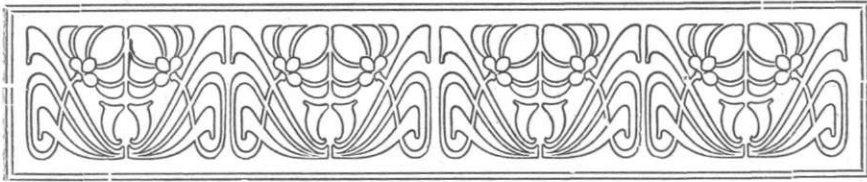
DR. LÉVAI LAJOS

REF. TANITÓNÖKÉPEZDEI TANÁR.

CENZURAT.

|||

Óvárhelyi Költ. Társ.
Könyvtára

Bevezetés.

Lengyelfalván született a „legnagyobb székely“, báró Orbán Balázs 1829. február 3-án, Itten, Székelylengyelfalván írta Orbán Balázs ragyogó tollal „A Székelyföld leírása“ előszavát, melyet a következő sorokban zárt le :

... És most ezen önálló és a maga nemében úttörő, szerény munkámat azon bátorító reménnyel bocsátom a nyilvánosság és a részrehajlatlan bírálat elébe, hogy az metaláni biányai mellett is hasznosan fogja feltárni, ha nem is mesteri, de lehető hű képet a Székelyföldnek, kedves szülőföldemnek, s ha kép itt-ott nem eléggé sikerült, ha azon hézagok mutatkoznának, legyen szabad elnézést remélni a legtisztább ügybuzgalom részére, mely csupán önmagára támaszkodva küzdé ki az eredményt, mit ezennel szerényen felmutat. Lengyelfalva, 1868.

Orbán Balázs.

Székelylengyelfalva, románul Polonița Székelyudvarhelytől kissé északnyugatra, a székely anyavárostól mintegy öt kilométer távolságban terül el. A 774 méter magas Örhegy aljában a termő gyümölcsfák közé búj, és, székely település e kis község. Orbán Balázs, aki hat kötetben írta le a vérrel és könnyel öntözött Székelyföldnek „történelmi, régészeti, természetrajzi és népismeir“ históriáját mégis talán szülőfalujáról írt a legkevesebbet : „A hegy alatt közvetlenül Sükő, a cseresnyék hazája, kissé alább az én szülőfalum, Lengyelfalva ; déli aljában Vágás, Béta, Dobó, Farcád, ezen víkvok (hepchipás, hegyes-völgyes) vidéken eldugott, szerény falucskák A honfoglaláskor vagy később bejött lengyel telep alapíthatta az én lakfalumat,“ Min-dössze annyit írt föliáns köteteiben Orbán Balázs a községéről. Mikor más falvakról lelkes oldalakat ír, akkor ő szerényen megelégszik eny-nyivel. Így látta jónak.

Tömören összefoglalva nevezetességét, két kezünkben elfér a falu ártatlan lelke, amit most magasra tartva a magyar közönség elé vi-szünk. E falu határában a százados cserefák alatt őrzí a nép kegye-lete II. Rákóczi Ferenc fejedelemnek a kincseit. Hihetetlennek hang-zík, de mégis szent igaz, hogy a községnek nincsen korcsmája. Len-gyelfalva tejjel fizeti pontosan az adóját, tejjel veszi a lábbelijét, a kávéját, az ujságját, az orvosságát és a koporsóját. Lengyelfalva leg-

biztosabb jövedelmi forrása a „marhatartás“. 410 ember lakja és van 140 tehene és 80 pompás bivalya. Az ízletes „bivalyteje“ keresett és jó tápszer a városban. Ha pedig e kis, jámbor község szívét is meg akarjuk kopogtatni, akkor igaz példának elmondjunk az okos és derék Bencze Balázsnak a jómagaviseletét. Nagy beteg volt egyszer csikorgó, kegyetlen, téli időben nemzetes Bencze Balázné, csendesen a halálát várta. Lassan, csendesen szólalt meg úgy éjfél táján, mint egy lehetet: — Kis Szejké vizet kérek! Olyan lassan mondta, hogy a sarokban buslakodó férje megse hallotta. Csak az ágya mellett vörösasztó gyermeke hallhatta.

— Édesanyám borvizet kér, édesapám! — ismétli a gyermek a kívánságot — pedig nincsen az egész faluban Szejké . . .

— Mit, borvizet kért a te édesanyád!? Szejkét akar inni az én drága, jó feleségem!? — szakítja félben a beszédet az apa. S már ujjasát magára kapva, korszóval kezében rohan a férj, az édesapa farkasordító hidegben, hegyen-völgyön át a három kilométerre levő Szejké-fürdő melletti borvízkútra éjfél időben. Nem volt más védőeszköze, mint a jóságos szíve és ez elég volt. Hogy gyorsabban érkezzen mezítláb és hajdonfőtt szaladt el hazulról, csak hogy a nemsokára megboldogult feleségének utolsó kívánságát teljesítje. Rég volt, igaz volt. De öreg Bencze Balázs még most is él, hála Istennek! Jelenben 73 éves, ő az én tanum. Pedig nem tőle hallottam ezt a példázatot. Így sokkal szebb is! Lengyelfalva legtisztábban látszik Udvarhelyről este, Halottak-napján. Ekkor gyul fel ugyanis a község régi és új temetőkertjében az a sok-sok apró küzködő fénylángocska a sötét éjszakában, ezek néma, kígyuladt sirok jelölik ilyenkor az élő Lengyelfalvát.

I. Lengyelfalva földrajzi leírása.

1. Neve. Három Lengyelfalva volt ismerős a régi Magyarország területén. Az első Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyének az alsódabasí járásában volt, a második Abauj-Torna vármegyében, a kassai járásban terült el, ezektől különböztették meg az udvarhelymegyei Székelylengyelfalvát, melyet most hivatalosan, románul Polonițának neveznek. Településünknek kezdete szláv-lengyel eredetre mutat. Udvarhely várának szolgálói, jobbágysai és várnépe a történelem folyamán sokszínű lehetett. Fegyvergyártó, prémét készítő mesterei külsőországokból is jöttek és a vár körül megtelepedtek.

A lengyel-magyar nemzet történelmi kapcsolataiban: a szabadságért folytatott küzdelmeikben többször találkozott e két nemzet. Báthory István, erdélyi fejedelem már a XVI. században Lengyelország dicsőséges királya lett, míg a magyar szabadságért harcoló Bem, len-

gyel tábornokot Petőfi Sándor apjának nevezte. Közelebből a Székelyföld is élénk kereskedelmi összeköttetésben állott Lengyelhonnal: a székely faragott fa, kitűnő turó és sajt keresett árú a Kárpátokon túl míg a lengyel prémek és iparcikkek székelyföldi vásáraikon is bőven fordulnak elő. Ezekről ír Szigethy Gyula Mihály, a székelyudvarhelyi ref. kollégium tudós tanára egykorú monográfiájában: „Országos sokadalmak esnek Udvarhelyt böjtközben, úrnappor, Ferencz-nappor ősszel a karácsony napja előtt Tamás-nappor. Legnépesebb az úrnapi és Ferencz-napi, melyekre szinte az egész hazából, sőt Csehországból is egybe gyűlekeznek, úgy *Lengyelországból is . . .* „A román-székely történelmi kapcsolatok útján is sűrű volt az érintkezés Lengyelország és a Székelyföld között. A posta költség tekintélyes summája is emellett bizonyít, melyet a székely székeknek kellett fedezniök. Olvassunk erről is egy idevaló okiratot: „Molduván Jászvásárra, Galaczra, Foksinba, Berhádra, *Lengyelországban* és egyéb azon helyekre járó póstákra és mgos generális uramtól expedíalt emberekre expedíaltunk az 1702 esztendőben hung. fl. 602 den 56 . . .“

Az 1505-iki, székelyudvarhelyi alkotmányhozó nemzetgyűlésén Lengyelfalvi Boldízsár Székelyország bírái között szerepel. Így — ha tekintetbe vesszük, hogy egy kis falu fejlődési történelmében századok mennek el, míg neve tekintélyes családok címerébe kerülhet, Lengyelfalva keletkezése az első Árpádok idejére vezetődik vissza. Talán ez a kis, lengyel település mindjárt az első században elveszíti ebben a magyar környezetben szláv jelégét. Családnév napjainkban nem maradt meg egy sem lengyel vonatkozásban, sőt a felkutatott többszáz éves névlajstromokban sem találtam szláv adatot Lengyelfalvára vonatkozva. Különben is a községneve: Lengyelfalva tiszta magyar, mert a lengyel magát polak-nak(polacy) nevezi.

Van ezeken kívül még egy ősi, néprajzi adat, amely a lengyel emlékekre néz vissza. Így a hosszú, kajla, lengyel kucsma, amire még a régiek tisztán emlékeznek. Ez a báránybőrből készült főveg a leírás szerint teljes „polyák módi.“ Kriza János: Vadrózsák gyűjteményének 234-ik gúnyverse is, amikor minden udvarhelyszéki községnek a gyengéjét tapogatja, Lengyelfalváról sem feledkezik meg. Ime a vers:

Kicsi likban Sándorfala,
Sárban csuszó Agyagfala,
Szaporátlan Décsfala,
Pompás Nagy-Galonfala,
Koresos Kös-Galontala,
Gyüttögetött Betfala,
Pótolékos Timafala,

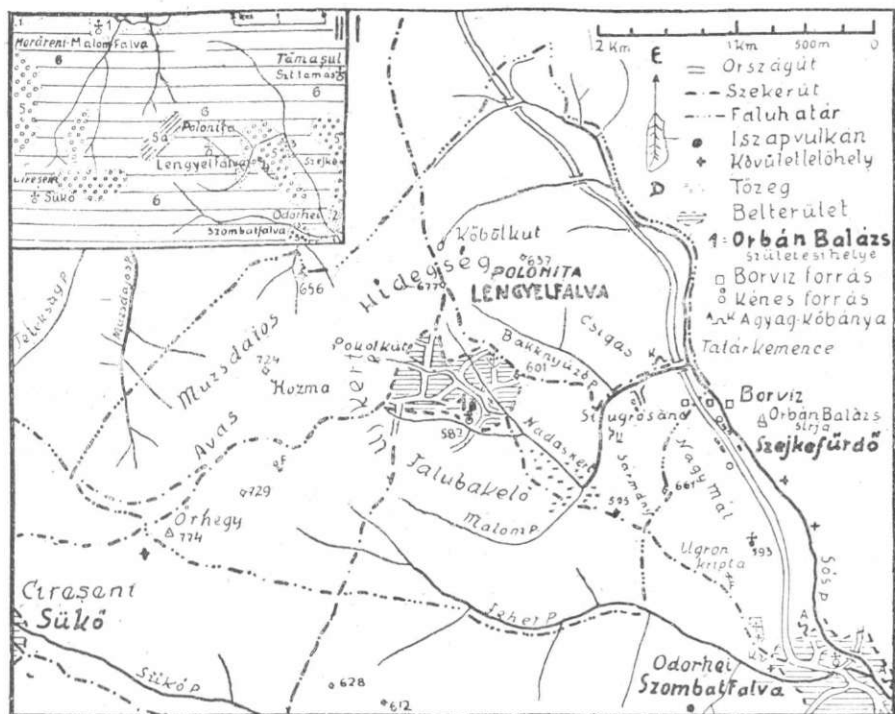
Rugonfali pipások,
Kérészturi szítások,
A városi rostások,
Csekefali rákászok,
Szönt-ábrámi szilvások,
Andrásfali cigányok,
A gagyiak gusások.

Kalja kucsma Lengyönfala,
Cifra bunda Malomfala,
Bogárfala bogározik,
Szurokszedő Szönlélők,
Alig élnek szegényök,
Szappanfőző Szönmihály.
Szegén utas itt ne hāj,

Dombon ülő Páfala,
Sárbe esött Várajā,
Kevélynépű Csekefala,
Rongyos, nemős Tarcsafala,
Tordátfala réa tartsa,
Zuvathajtó Martonos,
Medesér is azonos

Szóval ebben a tiszteletreméltó sorban is meg van örökítve Lengyönfala a kajla kucsmaival. Szintén a falu öregjei hallották a nagyapjuktól, hogy régen minden legény hosszúszerű szép, felül csokros, lengyön nyakkendőt viselt. Sok bajuk is volt vele, mert mikor falunéző táncba mentek a szomszédos községekbe s egy-egy szép, élő virágszálért kissé összekoccolódtak, a rivális legények kissé szorosabbra szorították a lengyelfalviak nyakán a lengyön nyakravalót, hogy még szöbбек lögyenek. Soknál azonban igön megszoríták. Először úgy védekeztek ellene — mint mondják, — hogy a csokor bogját alul kötötték mindíg, ha olyan helyre mentek, ahol kilátásuk volt egy kis erőmérőre. Aztán, minthogy más székely községben seholsem volt divatos a nyakravaló s nekik is több bajt, mint örömet okozott ez a veszélyes divat, — végleg elhagyták. Ehhez az emlékhöz tartozik még a kenderből készült, hosszú íng, melyet ruha helyett viseltek 14 éves koríg a gyermekek. Olyan keményre vasalták, mesélik a falu tisztos vénjei, hogy magára is megállott a földön a hosszú, pendőj-ing. Kockázatos, magas gyümölcsfa tetején, mikor a gazda nem volt otthon, gyümölcszedés idején jó támasztékul szolgált a sűrű ágak között a kemény íng a huncvut legénykékeknek igön gyors munkájuk közben a szomszédos kertek szélén. Ez a divat is kipusztult a faluból...

2. Helyzete. Lengyelfalva határával együtt 2239 katasztrális holdat és 896 ölet foglal magában. Ebből szántó 917 hold és 607 öl, kert 101 hold, 1195 öl, rét 333 h., 1034 öl, legelő 130 h., 1495 öl, erdő 698 h., 89 öl, terméketlen 57 hold és 1178 öl. Hegyes-dombos vidékét néhol ragadós agyaggal kevert, termékeny talaj alkotja. Szomszédos községei északon Szentlélek, északnyugatra Malomfalva, délen Farcád, délkelet irányában Szombatfalva, Székelyudvarhely, keleten a Szejke-fürdő, északkeletfelé Bogárfalva, Ülke és Szenttamás következik, nyugatra pedig Sükő terül el. Alig két kilométerre keletre a községtől szalad az Udvarhely—Parajd közötti országút fehér, poros szalagja. Az úttest keleti partján csörgedez a város felé a Sós-patak, közöttük van a gyógyító hatású Szejke-fürdő és borvíz-kút. A lengyelfalvi útkeresztezésnél jön elő és ömlik a Sós-patakba a Lengyelbérc patakja, amely Lengyelfalva déli határában kanyarog, vele majdnem párhuzamosan délre folyik a Fehér-patak, meg a Sükő-víze.

I. Polonita-Lengyelfalva térképe. II. A község környékének földtani felvétele Bányai János tanár eredeti kutatásai alapján: 1. Jelenkori árterület. 2. Kavics terasz. 3. Tőzeg. 4. Limonit és mésztufa lerakódás. (Diluvium) 5. konglomerát. 5 a. Andezittörmelék. 6. Agyag marga.

Az északra törő patakot, amilyen a Telekság-patakja is, a tekintélyes Fehérnyíki fogadja magába. A falu keleti szélé, ahol egy kis hágó után a Szejkő-felé vezető út is kiindul, a legmagasabb része a községnek 601 méter tengerszinti magassággal. A templom 582 m. tengerszinti magasságon áll a keleti hosszúság $42^{\circ} 55' 12''$ és az északi szélesség $46^{\circ} 20'$ keresztpontján. (Zone 20. Col. XXXII. 1:75.000). Udvarhely felé két kocsival járható út kapcsolja össze. Az első valamivel rövidebb és kellemesebb a Vörösoldalon át vezet az 593 méter magasan levő Ugron-kripta alatt a szombatfalvi temetőkert között. Mikor a faluból jöve ezen az uton a város felé igyekezünk az első, erősebb kaptató tetején egy magas, fakeresztre feszített, arany Jézus köszönt. Ezt az emlékeztetőt Pikuj Zsuzsanna, vak koldus-asszony állíttatta hálából, aki lassú, matató lépéssel számtalanszor megtette ezt az utat Székelyudvarhely felé, ahol koldulásból kereste kenyerét. Bálint Lázárné, alkalmi utitársam elmondja tovább a kereszt néma beszédjét és jelentőségét. Ha valaki a városból igyekszik hazafelé, e kereszt alatt pillantja meg először a faluját kis házával, benne otthon hagyott családját, így sóhajtva fel:

— Hálát adok neked Istenem, hogy míg távol voltam házam

népétől, megoltalmaztál a tüztől, bajtól és romlástól! Köszönöm Neked, édes jó Istenem, hogy adtál erőt a visszatérésemhez oltalmazó kegyelmedből s megengedted látnom gyermekeim, feleségem, hozzám-tartozóim drága életét, meg szüleim sírkertjét!... Ha pedig ellenkező irányban halad a lélek a város felé, vásárra vagy törvényre, akkor is e kereszt tövében visz el az útja, s ez jut az eszébe:

— Segíts meg, hogy jó és becsületes maradjak! Védélmezz és oltalmaz jóban, rosszban, most és mindörökké, ámen! Bizony jót tett Pikuj Zsuzsánna ezzel a kálváriás kereszttel — hajtja le a gondoktól nehéz fejét Bálint Lázárné, háromszoros keresztet vetve a megörbült mellére és a nehéz átalvetőjére. — De gazdag is volt ez a koldusasszony, fordult felém újra az útmutatóm: tetszik tudni, arany ekéje is volt...

— Aztán mit tudott csinálni azzal az arany ekével a vak asszony? — kértem.

— Abban tartotta a tömérdek pénzét... — felelte nagy későre.

Igaz, hogy most még kevesebbet értettem, mint előbb, de Bálint asszony azt hitte, hogy most nekem jól megmagyarázta, hozzá is tette:

— Ugy-e érti-e az úr! — Ijedtemben az feleltem, hogy értem Zsuzsanéní. S máris összetévesztettem a két nevet. De nem akartam Bálint Lázárnét megbántani, pedig nagyot nézett reám, mikor a vak asszony nevén szólítottam.

Ha Lengyelfalva határát, forrásait, dülő-útjait és erdőit felkeresük, egész sor, poétikus elnevezés, színes névcsokor köszönt bennünket, amely a nép találekony képzelőtehetségére, értelmes és éles megfigyelésére enged következtetni. Van köztük olyan is, aminek történelme van, van köztük olyan is, ami sok fejtörést okoz majd a nyelvészeknek, legtöbb azonban egyetlenegy találó név, egyetlenegy szó s még is századok titka, célja és munkája van benne elmondva. Nézzük sorban őket. Lehetőség szerint gyűjtsük össze mindnyájukat, mint a nagy idők tanúit.

Délőtető, Rétdülő, Nagymező, Gazcsere, *Szőkőczkölőmege*, Baknyuzó (Bakanyuzó)-nak még él manapság is a története. Ugyanis a XVIII. század közepe táján Buccov generális, a székely nép szomorú emléke — német katonaságot helyezettett el Lengyelfalván. S bizony az egyik baka, megcsufolva egy ártatlan leányt, istentelen bünt követett el a falu féltve őrzött becsületében, amikor a megháborodott nép a falu határában ilyen kegyetlen büntetésre ítélte: elevenen megnyúzták. Azóta nevezik e helyet Baknyuzónak. De siessünk el a zordon helyről! Ravaszlik, Bicolcs, Telekság, Muzsdalos, Kőbőlkút, Békamocsár, Kenderhely, Fűzeszáj, Vajdakertje, Lengyelbérce, Nagy Mártonné kertje, Sodormány, Körögető, Baknya, Csere, Nagymál, Farkasverem, Ujkert, Aldülő, Másoddülő, Agyagos szél, Láz, Ör-

hegy, Padalja, Kerekto, Lörincz Istvánné kútja, Eperjesdomb, Pász-kútja, Hosszúesere, Farcádi út, Bokrok parlagja, Kozmatető, Nagy-vágott, Avas, Falubakelő dűlő, Görögnýire, Miklósdombja, Magyaró, Szeges, Varjú apája, Falufőle, Bátorére, Nádaskert, Cseresnyéskert, Kiseretszeg, Malomhágója, Sármányalja, Csigás, Szökszöllő vagy Szegszöllő, Kis hidegség, Agyagosszer, Avasoldal, Kendereskert fele, Seprős, Farcádiútfele, Sármányoldala, Nádaskert, Lökert, Nádaskert oldala, Martonos, Martonostető, Gyakór, Horvásalja és Tatarke-mence következnek egymás után össze-vissza sorrendben, ahogy a nép ajkáról vigyázva összeszedtük. Valamikor a falu környékén nagyobb gyümölcsöskertek húzódtak, amiről nemcsak a dűlőnevek, hanem a határban található, öreg, elhanyagolt gyümölcsfák is tanus-kodnak. Maga a község két részből áll: fel- és alszezből.

3. Gazdasági földrajza. Minden lengyelfalvi ember tudja, hogy ha a füst a völgybe száll le: tartós, derült idő várható, ha pedig a varjú a torny keresztjén északnyugat felé fordul: állandó, esős idő következik be. Eszerint iparkodik a gazda beosztani napi mezei és házi munkáját.

A község határában ez idő szerint nagy birtok nincsen. Egy gazdának a birtoka mulja felül az 50 holdat, 40—50 hold között hat gazda dolgozik. A községnek a szorgalmát dicséri, hogy legtöbb gazdának 15—20 hold birtoka van, csak három mindössze azoknak a családoknak a száma, amely csak belsőséggel rendelkezik. A föld-mívelésben a hármás határ régies formája divatozik mind máig: a tavaszi és őszi határ, meg az ugar.

Földje általában jóminőségű. Bövebbet a falu földtani ismertetésénél adunk. Az ingatlan nagy része szántó, legelő meg erdő. Mint-hogy a község délnek fekszik s a kedvező, domborzati viszonyok is határozottan védik, úgyhogy a dér és fagy nem sok kárt tesz, — területe nagyon alkalmas a gyümölcstermelésre is. Jelenben különösen szilvát, meggyet, cseresznyét, almát, körtét és diót termel. Az okos propaganda mind több és több gazdát nyer meg a nemes és hasznos gyümölcstermelés fejlesztésére. Mikor e sorokat írom az Orbán-birtokon, mintegy husz holdon telepítenek a legpompásabb faj-tából csemetekertet. A szakemberek megállapítása szerint a lengyel-falvi határ a méhészetre is kiválóan alkalmas. Fő termelvénye a zab és a „gabona“. A zabot legtöbbször értékesítik s pénzzel egyéb szükségleteiket elégitik ki. A zöldségtermelésre jellemző mondás a következő: A lengyelfalvi tavasszal pontosan megveszi a palántamagot, aztán a maga idejében megveszi a palántát is s végül ősszel megveszi magát a zöldséget. Ha nem is épen ilyen eredménytelen a veteménygazdálkodás, de ebben a tekintetben is a felvilágosító szakoktatás javulást hozhat.

Állatállománya az 1934-es évben 340 darab nagy állat volt. Köztük 24 ló, 80 bivaly és 140 tehén. A bivaly jól pénzzel, ahogy Lengyelfalván mondják. Igénytelen takarmányon olcsón él, a szíjjas földet jól szántja a nehéz dombokon, a teje pedig egy és félszer annyit ér, mint a tehéntej. Így tudott a községben ilyen szép számmal meghonosodni a bivaly s biztos hozama állandó kereseti forrást nyújt a gazdáinak. Nagy aszály idején a falu kútjai legtöbb helyt kiszáradnak. Ilyenkor a környék üdítő forrásaiból a Kőbőlkútból, a Pokolkútból, meg a Lörincz Istvánné kútjából látják el magukat az emberek vízzel.

A lakosság tehát állattenyésztésből és földművelésből él. Szomorú példa a székely falvak gazdasági magárahagyottságából, szervezetlenségéből: a lengyelfalvi tejhordás is. Minden áldott reggel, több, mint 50 ember, leginkább asszony indul meg jókorán a város felé a tejjel. Ötven pár lábbeli szakad, ötven ember munkája, nap-szám kapcsolódik ki mindennap a falu előhaladásából. Érzékeny veszteség ez, különösen nagy munka idején. S mikor tíz kilométeres út után a nagy sárban ázva, fázva a városi tejhordók hazajönnek, már nem is számítanak bizony teljes munkaerővel bíró segítségnek. Hiszen amíg csak rendbe hozzák magukat, az is jókora időt vesz igénybe. Mennyi betegség, kárvallás származott már ebből a fölösleges versenyfutásból? Ha a férfi megy be a városba, akkor rendszeren egy-két pohár „szíverősítőt“ is vesz magához az útra valamelyik városi korcsmában a szerzett pénzhez mérten, s ezzel újra sok békétlenség, civódás, harag és baj kerül haza az üres átalvetőben. Ha ez a kis község is, mint a többi elhagyott testvére meg lenne gazdaságilag szervezve szövetkezeti alapon, akkor naponta csak két ember jönne be váltott sorrendben, lovas szekérrel a városba s osztaná szét a kintűnő és keresett tejmennyiséget sokkal gyorsabban a megrendelők között. Csak papírra kellene tennünk, hogy a pontos anyagi hasznot igazságosan kimutassuk a köteleességszerű szervezetben. De mennyi erkölcsi és lelki vagyon háramolna a székely községeinkre: mikor a zúgolódás, kapkodás, gyötrődő fáradság és hiábavaló ruha és cipő szaggatás helyett józanság, fegyelmezettség, békesség és áldás töltene ki a község életét? Ezzel a ténnyel a falvakon élő népzvezetőinknek komolyan számolniuk is kell. Hogyan várjuk a nép odaadó munkáját és önzetlen áldozatát a községének, egyházának és iskolájának érdekében, ha mi egy cseppet sem törődünk vele? Gondja nem a mi bajunk, baja nem a mi gondunk, csak kérünk, állandóan kérünk: a rovatal a mi minden falumentő programmunk s nem azon nyugtalankodunk és virrasztunk, hogy mit tudjak adni a községemnek, ahova Isten pásztornak és atyának rendelt? Lengyelfalván jelenleg meg van a remény, hogy a lelkes plébánosa ezt a fel-

adatot is megoldja. Számottevő ipar és kereskedelem a községben nincsen, ősszel — hacsak lehet — a Botfalusi Cukorgyárban keresnek és kapnak, mint megbízható munkaerők szezonmunkát az erdővállalkozók. Szolgálni különösen a leányok mennek leginkább, Udvarhelyre és Brassóba mennek legszívesebben. A községben a házat maguk építik a székelyek. Kereket, tengelyt, kádat, csebet ott-hon javítanak. A faragáshoz sokan értenek. A „hideg“ kovács sem ritka a községben. Az eke is rendbe kerül saját „tudománytól“ az udvaron. Az osztováta is hazai gyártmány. Simó Vencel híres és kitűnő műasztalos is a falu fia.

4. Lakossága. Lengyelfalva lakosságáról fontos és hiteles okmányaink vannak már XVI. század közepétől kezdve. Ez két okból is megbecsülendő, tudományos bizonyíték: Először, mikor napjainkban minden történelmi tanulmány és minden becsületes lelkiismeret nélkül, olyan merész, tudatlan és lelkiismeretlen mendemondákat és meséket találnak fel a székely falvak eredetét illetőleg, ami kultúr-világban igazán csak szégyent és megdöbbenő csodálkozást vált ki minden jobb-érzésű művelt emberben a maguk nevetséges tulzásaikkal. Mondon először tehát kétségbe vonhatatlan, mindenki által ellenőrizhető, ősi családneveket találunk e régi okiratokban és diplomákban, melyek következtetni engednek a község régibb históriájára is. Másodszor ékes bizonyíték a székely nép történelmi érettségéről, közjogi rendjéről az a sok diploma, amelyet egy ilyen kicsi, maroknyi község is fel tud mutatni a százados idők pecsétetes tanúsága mellett.

Első ilyen nevezetes okmány a gyulafehérvári róm. kath. püspökség levéltárában őrzött (C. U. Fasc. II—16.) 1566-ból való lajstrom, amely II. János király hadában híven szolgált Udvarhelyszéki főemberek és lófők névsorát tartalmazza. „... Az Wdwarhelij zekij fw wraymnak kijk wrwnknak fejedelmwnknak híjwei... : Lengijelfalwa (Lengyelfalva): Bíró Gergely, Mátyás Bertalan, Orbán Albert, Orbán Simon, Mihály Benedek — absens, — Demeter János, Janchó Péter, Markos János, Bíró János, Domokos Péter, Sükely Simon, Chortán Balázs és Incze Gábor — pedes-gyalogos. Az 1576-iki, 50 dénáros adó-összeírásnál *Lengulfalva* 11 főemberrel szerepel: illusztrissimi Princípis, mint a fejedelem előkelő adófizetői.

A székelység előkelőségét a primores, a potiores, a senior főnép alkotta, azután következtek a csapatvezérek, a lófők latinul a primipilusok, míg a primor címe a magnificus et generosus, nagyságos és tekintetes, addig a lófők nemes és nemzetesek voltak. Utánuk következtek a gyalogpuskások a pixidáriusok, a pedites pixidarii, agilis magyarul vitézlő rendje. Sorban a felszabadítottak, a libertínusok kö-

vetkeztek ebben az ős, régi, katonai társadalomban. Jobbágyok meg kétfélék voltak ebben az időben a Székelyföldön: az ősjobbágyok — *jobbationes antiqui*, és az új, legtöbbször idegen betelepülők, a *colonusok*. Egy ilyen családjegyzékünk Lengyelfalváról 1602-ből maradt fenn az Udvarhely és Kereszturszéki nemesek, lófők, és szabad székelyek névsorával: (*Nomina nobilium, primipilorum ac libertinorum Sedis Seculicalis Udvarhelyi et Kereztur.*) E jegyzék szerint a XVII. sz. elején községünkben a következő családnevek éltek: z. Cergely Mihály, z. Benes Imre, z. Benes Ferencz, z. Nagy Mihály, z. Ámrán Ambrus, z. Csoma György, z. Jakab Mihály, 1. Simon András, 1. Orbán Simon, András kfh. 1. Domokos Mihály, 1. Orbán István, Bíró György, 1. Bíró György ifj., 1. Bíró Benedek, 1. Bandi Benedek, 1. Demjén György, Incze Márton, 1. Jancsó Mihály, 1. Benedek Mihály, 1. Mátyás Bertalan, 1. Demeter István, 1. Ferenczi György és d. Péter János. Ebben az értékes és sokatmondó lajstromban a nevek előtti kis betűk a társadalmi rangot jelentette a hadi szolgálatban; így ad betű a darabant rövidítése, gyalogost jelentett. A darabont szó megvan és jelentéssel bír még manapság is a magyar nyelvterületen; jelenti a székely szolgalegényt megkülönböztetésül a többi elszegődött, férfi-cselédttől. A darabont a megbízható, keménykötésű, jól megfizetett, sokra használható cselédet jelenti az általános értelemben, de mindig csak székelyt, még pedig székely viseletben dolgozó szolgalegényt. A másik az — 1 —, amit a nevek előtt találunk lóföt, lovas harcost jelentett, míg az az újabb lojalís, új nemesség jutalmazására s a régi székely rend elébe helyezésére írták és találták ki: szabadost jelentett. Biztatásul a szorgalmas kutatóknak és a szíves érdeklődőknek leközlünk még ugyancsak a vármegyei levéltárban levő, eredeti lustra-könyvből kimásolt nemzetség összeírást Lengyelfalváról Die 18 Mensis Februarii Anno 1614 dátummal. Egyrészt azért, hogy minden, kis községnek az okmánytárát kitarással és jó igyekezettel össze lehet gyűjteni Lengyelfalva példáján s ezzel komoly szolgálatot teszünk a tudománynak, másrészt, ha lerögzítjük, sok elveszendő diplomát mentünk meg az elpusztulástól. Szerény törekvésünk ezt a kettős célt kívánta előmozdítani. A lustra-könyv vagy szemle-könyv a székely székek fegyveres népét vette számba a lustra napokon. *Lengyelfalva* így szerepel benne: Pr. (primores-előkelők) Orbán István, Bíró Benedek, Orbán Imre, Dimián György, Orbán Péter, Janchio Sándor, Benedek Mihály, Birtalan Péter, Demeter István, Ferencz György, Cergely Mihály, Kys Bíró György csonka, Domokos Mihály, Bíró Mártonné, Bandy Mihály, Simon Gergely szolga, Simon Boldizsár szolga, Demeter Mihály, Ped. (pedites-gyalogosok) Teoreok János judex, Simon Ferencz, Nagy Mihály, Barabás György, Csoma János (Chioma), Nagy Ambrus, Abrán Ambrusné, Lib. (libertinus-felszabadított) Jakab Mihály,

András Péter, Bérey Imréné, Albert Ferencz, Job. (jobbágy), Oklándy János — gyilkosságból való oltalomért —, Oláh Miklós, Iq (inquilín-zsellérek) Bethy Jakab és Sukeő, Kerekes Pál, Misaely Domokos, Keovechy Balázs, Ilona György, Bardócz János, Ad adventor (vendég), Keonte András csíky, Szász Mihály segesvárszéki, Petri Orbán, Iq. Kozma Pál M. Gergely, Chináz András Iona vörös, Csíki Pál, Kovács Pál, benedíkti Bíró, Iq Teoreok Miklós, Martini Bíró, Ad. Oláh Keresztes Alexander. A nevek után kis összesítés van: Primores-főnép 18, Pedites-gyalogpuskás 9, Libertini-felszabadított 4, Jobagiones 2, Inquilini-zsellérek 10, Adventor-vendég 3. Ez a tekintélyes számsor Lengyelfalva hadinép számlálása az Urnak 1614-ik esztendejében. A Székely Nemzeti Ládában őrzött, 1627 dátummal ellátott, udvarhelyszéki nemesek „sovány“ katalogusa azért méltó a megemlítésre, hogy tűnjön az előbbi, bő felsorolással szemben a régi, ősről-ősökre, vérről-vérre szálló, székely főemberek hátraszorításával megjelenő lojális, kevés új „adományos nemesség.“ Ebbe a katalógusba Lengyelfalváról csak Orbán István, Orbán Péter, Orbán Ferencz öccse, Miklós van bevéve.

Eddig a XVI. és XVII. század vonatkozó okmányaiból olvastuk ki a Lengyelfalva lakosságát illető adatokat, most befejezésül a XVIII. és XIX. század s végül a jelenünk statisztikáját sorakoztatjuk fel. Udvarhelyszék 1712-iki hadiszemléjének az összeírásában Lengyelfalva 2 nobiles — új nemes és 24 primipili — lőfővel szerepel. A lakosság aránya szerint a lustrakönyvből megemlíthetjük összehasonlítás végett Méréfalvát 20 lőfő és 8 gyalog, Bethlenfalvát 3 nemes, 12 lőfő és 5 gyalogos, Farcádot 1 nemes, 34 lőfő, Szombatfalva 5 nemes és 9 lőfő, Parajd 13 lőfő, Felsőboldogasszonyfalva 8 lőfő, Szentlélek 2 nemes, 20 lőfő, 6 gyalog, Farkaslakát 2 nemes, 32 lőfő és 7 gyalogpuskással. Ebben a könyvben Udvarhelyszék 117 községe szerepel, az előbb említetteket csak egybevetés céljából soroltam fel.

1858-as adatok szerint Lengyelfalva lakóinak a száma 388 lélek volt, ebből 384 róm. kath.. Az 1877-es helységnévtárban emelkedett a község lakossága, amennyiben lakóit 473 lélek igazolja, lakóházaiknak száma 107, a község területe pedig 1912 holddal szerepel. Ebben az időben katonái sorozást illetőleg a 62. közös gyalogezred és 26-ik honvéd zászlóalj kötelékébe tartozott Lengyelfalva, később a világháborúban annyiszor kitüntettet, vitéz 82-dik székely ezredhez sorozták. A központi statisztikahivatal 1907-ben közölt adata szerint a községnek 510 ember volt a lakója. 145 házzal. 1930-iki népszámlálással 416 lélek volt állandó lakó gyanánt megállapítható Lengyelfalván, ebből a 12 éven aluli gyermekek száma 102, a lakosság 60%-a pedig nő. Az utolsó népszámlálási adatok után a falu derék családjai a következők: Ferencz, Bartális, Bálint, Benedek, Simó, Bencze,

Lakatos, Keresztes, Hadnagy és Sebestyén. A többiek kisebb virágzó ággal szerepelnek. Hitük most is a buzgó róm. kath. vallás. Két család református, ugyanennyi unitárius. Az utolsó 10 évben a hivatalos anyakönyv szerint 29 lélekkel szaporodott a község.* Sokszor gyönyörködtem a gyertyával kivilágított, friss virágokkal díszített oltárok előtt az esti, népes vecsernyéken a falu ájtatos imádságában és lelkes énekében. Különösen a gyermeksereg fegyelmezett, ártatlan és tiszta istentisztelete ígérte meg a lelkeket.

* Anyakönyvi táblázat az utolsó 10 évről.

Név	Születés		Halálozás		Házasságkötés
	Fiú	Leány	Férfi	Nő	
1925	4	11	5	5	8
1926	10	9	2	3	2
1927	4	7	12	15	2
1928	8	5	9	5	7
1929	5	6	5	2	7
1930	8	7	9	1	2
1931	6	4	2	7	4
1932	9	6	8	5	3
1933	9	7	1	2	3
1934	8	5	7	4	4
Összesen :	71	67	60	49	42

II. Lengyelfalva történelme.

Először is le kell számolnunk egy balhittel. Újabban burján sűrűséggel kezd megerősödni az a felfogás a történelem egész területén, hogy egy falu vagy város, még tovább egy országrész területéhez annak a családnak, nemzetségnek van joga, akie először is volt. Ezzel a fejlődés útját akarjuk megtagadni, s az értelmetlenségek ingoványában veszítjük el józan tájékozódásunkat. Kik voltak Erdélyben előbb? Árpád magyarjai? Vagy a római dák ősök utódai: a románok? Hangzik a terméketlen perpatvar. A románok természetesen, hiszen a magyarok Névtelen történetírója, Anonymus is elismeri ezt mondják. De a magyarok bejövetele csak második honfoglalás, mert az első honfoglaló, még Gyelu népe előtt az Istenostora, Attila volt. Így lehet ezt a fölösleges vitát egészen Ádámig és Éváig folytatni, ahol ez az okoskodás helyesen állapítja meg, hogy ilyenformán mindnyájan testvérek vagyunk s nincsen helye semmi vitának. A modern történetírás ebben az irányban is, mint útjelző mérföldköveket, felrakta az események évet, számaát a maguk tartalmával „sine ira et studio — harag és részrehajlás nélkül“. Tisztán látja a célt a szeretet, munka és becsület sorompói között, aki itten halad, azé lesz a

jövendő! Ez az élet törvénye! Ez az Isten szava! Aki jobb, azé a jövő!

Lengyelfalva kis, szláv családtelep lehetett hajdan, állapítottuk meg munkánk elején. Ilyen szláv név a Küküllőnek a román elnevezése is: Târnava. Az 1332—37 közötti pápai tizedjegyzékekben, ahol a szomszédos Szentlélek, mint Villa de Sancto Spiritu, Oroszhegy, mint Vriczheg szerepel, Lengyelfalva a Szenttamási anyaegyház lajstromában van felvéve.

A családneveket általános minta szerint a Székelyföldön is vagy a községük után Lókodi, Kedei, vagy a foglalkozásuk után Kovács, Szabó vagy valami megkülönböztető, testi hiba után Balog, Sánta kereszteltek el. Ebben a tekintetben fontos okmány, az Udvarhelyen 1505. évi Erzsébet királyné nevenapja után ötödnapra összehívott, székely nemzetgyűlés határozata és választása, ahol Patakfalvi Péter, Szombatfalvi Gergely, Vágási Imre és Fancsalí Balázs mellett *Lengyelfalvi Boldízsárt* is megválasztják „az igazság kiszolgáltatása végett bírának... Ezen bírák választása után legelőbb megesküsznek, hogy csak Isten és igazságát tartják szem előtt, s szeretetre, könyörgésre, maguk hasznára nem nézve, amí a két peres fél közt igazság lesz, csak azt cselekszik és végzik. Ha pedig könyörgésért, ajándékért vagy maga hasznáért az igaz útról kitér, mindjárt ítéltséék örök számkivetésre, amellet minden ingó-bíngó marhált és örökségét veszítse el, mint hamis hitű és lelkiismeretű s nevű ember — Székelyországban ne marad hasszon s ne lakhassék.“... Ezeket a sorokat azért idéztük fel, hogy újra hangsúlyozzuk Lengyelfalva ősi eredetét, mikor már 1505-ben királybíróként neveznek el ő róla. Ez azt bizonyítja, hogy azelőtt legalább kétszáz évvel e község ezzel a névvel már állott. Hogy tekintélyes és számottevő falu már akkor Lengyelfalva, bizonyítja egy 1533. február 9-én kelt latin nyelvű okirat, melyben Felvinczi János, gyulafehérvári kanonok és püspökhelyettes, az általa felszentelt, lengyelfalvi egyház jótevőinek negyven napi bűnbocsánatot engedélyez. Megérdemli, hogy szószerint közöljük e nagyértékű kéziratot:

„Joannes de Felvynch Miseracione diuina E-piscopus Philipolinatus, Canoncius et suffraganeus Albensis Transsylvan, in Pontificalibus Vicarius Generalis, Memorie commendamus, quod Ecclesiam parochialen in possessione Lengyelfalva funoatum, et altaria duo in aedem existencia consecrauimus, et ad instantem supplicationem bonorum virorum loci eiusdem, omnibus Christi fidelibus, quicunque dictam ecclesiam diebus dominie et festiuis deuote visitaurein et manus adiutricep eidem parrexegint, pie-graciose annuimus quadraginta dierum indulgencias perpetuis futuris temporibus duraturas. In festo Sancte Apollonie virginis Anno domini 1533. Joannes Episcopus m. p.“

A reformáció idejéről is találunk feljegyzést e községre vonatkozva a forsteni—farcádi ref. egyház levéltárában a következőkben: „Még a hajdani időben Hodgya, Vágás, Sükő, Lengyelfalva, Farcád

eggyek lévén — Farcádot választották orakulum helyének és ide készítettek volt maguknak templomot az akkori világban. A vallások szakadásával Lengyelfalva és Vágás elszakadván, a más három lett egy megyévé“. Más szóval Sükő, Hodgya, Farcád kálvinista lett, Vágás és Lengyelfalva megmarad róm. katolikusnak.

Az 1567-es adóösszeírásnál is előjön Lengyelfalva neve Arwatfalva, Attijha, Boldogazzonifalva és Zent Lelek között, amikor az egész Udvarhelyszéken 2068 adófizető kaput írtak össze. Az 1602. augusztus 11-én összeállított „Básta Jegyzékben“ is Lengyelfalva Levéte előtt szerepel. Sokat kutattam, hogy valami történeti adatra találjak a nép ajkán élő Rákóczi-kincset illetőleg. A monda szerint II. Rákóczi Ferenc Lengyelfalván rejtőzött volna el sok ideig a szabadságharc leverése után. Itt rejtette el *temérdek* kincsét. A falu öregjei arra is emlékeznek, hogy furrógéppel keresték az Orbán báró kurjáján a kincstárat, több, mint 50 lyukat ásva a százados cserfák alatt. A kincset azonban nem találták meg. A néphagyománynak azonban feltétlen valami alapja van. Ilyen összekötő kapocs lehet, hogy a nagy fejedelemnek egy időben főlovászmestere volt a lengyelfalvi Orbán Elek. A fejedelem megbízásából jár Orbán Elek 1705-ben Krímben, ahol tatár paripákat vásárol II. Rákóczi Ferencnek; majd 1707-ben Moldovában jár, hogy nemesvérű lovakat vegyen az udvar számára. A fejedelem meg is hadja Udvarhelyszéknek, hogy „a lovak vásárlásához szükséges emberek dolgában vagy más assistentia iránt, segítséggel legyenek.“ Több adatra nem tudtam ez idő szerint Lengyelfalva és II. Rákóczi Ferenc kincse közötti viszonylatban ráakadni. Orbán Elekkel nemsokára újra találkozunk, mert az 1713-ban Bétában tartott székgyűlésen őt bizzák meg Sebesi Jóbbal és Markó Sándorral együtt, hogy a Nagyszeben 1714. január 6-ra összehívott országgyűlésen az anyaszéket hathatósan képviseljék. Szigorúan meghagyván nekik, hogy a többi székely főtisztekkel és követekkel együtt működjenek. Bíkafalván 1751-ben kirótt adó szerint Lengyelfalva is fizetett: mégpedig szabad-székely fejadója 2 frt., özvegyé 1 frt., jobbágy 1 frt., zsellér 1 frt. 30 kr. volt. Külön ravatal alá tartozott 4 köből őszi vetés, 8 köből tavaszi, 6 szekér széna, 2 jó ökör, 6 lógo marha, 20 juh vagy kecske. A „papokra, tanítómesterekre adó nem vettetik, míg felséges asszonyunk (Mária Terézia) nem parancsolja“ — mondotta a végzés.

Az 1762-es év sok megpróbáltatást zúditott Lengyelfalvára. Br. Buccow generális, a főkormánysház elnöke a forrongó elégtétlenség fékezésére erős katonaságot rendelt Udvarhelyre: megérkezett a Laudon-gyalogezred három százada, az Altbán-lovasezred két százada, megfelelő tüzérséggel. Ebből egy lovasszázadot Lengyelfalvára osztottak be elszállásolásra. Lengyelfalva nem tudta mire vélni a dolgot,

sok keserves emlék is rémitgette, így különösen a férfinépség elmenekült a faluból, hátrahagyva egész gazdaságát. Ugyhogy mikor 1762. október 10-én megérkezett a faluba a katonaság csak Barabás János biztost s néhány öreg asszonyt talált Lengyelfalván. Egy hétig tartzkodott a katonaság a községben, azután máshová rendelték őket. Távozásuk után a falu népe visszajön a községbe.

1777-ben lesz a lengyelfalvi r. kath. egyház, elválasztván a szenttamási anyától, — önálló plébániává. Első lelkésze ifj. Olti István volt 1783-ig. Jelenlegi kötemploma 1802-ben épült az Orbán kuriában és 1818. június 12-én szentelték fel fényes ünnepséggel. A községnek lelkipásztorai, mint a falu vezetői a parochia alapításától kezdve a következők voltak e kis munka írásáig. 1784—85 Daróczi Mátyás, 1785—92 Róth József, 1792—98 Dézsi Ferencz, 1798—1801 Hodor Imre, 1801—02 Pataki András, 1802—06 Szabó Mihály, 1806—19 Kovács Zsigmond, 1819—29 Székely András: a nevezett lelkipásztor keresztelte báró Orbán Balázst. 1829—38 Ferenczi György, 1838—43 Solyom Antal, 1843—55 Csonta József, 1855—56 Geissler János, 1856—57 Török Xav. Ferencz, 1857—58 Szabó Péter, 1858—61 Trenkó József, 1861—68 Bodó Barabás, 1868—73 Katona György, 1873—74 P. Holló Tamás, 1874—75 Sneff József, 1875—79 Lörincz Ferencz, 1879—81 Jakó Antal, 1881—91 Rettegí József. Feltűnő, hogy ilyen rövid időközben váltakoznak a lelkészek Lengyelfalván. Az egyik jóformán megse melegedik, máris távozik, jön egy másik. A kézzel fogható adottságnak fontos *vallás* szociológiai háttere lehet. Olvassuk el boldogemlékü Rettegí József főtisztelendő erre vonatkozó egykorú írását a falu erkölcsét és vallásosságát illetőleg szösz szerint: „Habár nem lehet a népet romlott jelzővel illetni — mondja a feljegyzés — mégis a tapasztalat kényszerít kimondanom az igazat: hogy az erkölcsi sülyedéstől nem egészen mentesek a plébánia hívei is. A káromkodás, ágyasság, házasságtörés nagyon el van terjedve. Az erkölcsösségnek nem nagyon kedvező táncmultságok, az ott lefolyó, bectelen beszédek pedig ezek gyakoriak, a korcsma látogatása (most nincsen korcsma) az ifjak rakoncátlankodása: mindezek a sülyedésről tesznek tanúságot. Igaz ugyan, hogy a vásár és ünnepnapokon 1—2 családot kivéve — a mezőn nem dolgoznak, mégis a templomba nem igen nagy számmal járnak. Hiába fordul az ember az előljárósághoz is, hiszen ők látogatják legkevesebbet a templomot. Kivételt képeznek azonban az úgynevezett sátoros ünnepek, akkor már aprója-nagyja a templomba megy!” Öszinte vallomás e korrajz, ezért másoltuk le betűről-betűre. Tudom, hogy az emberi fül legszívesebben a dicséretet hallgatja és fogadja el örömmel. De épen ez volt nekünk történelmi végzetünk, hogy bűneinket és hibáinkat elhallgattuk, nem akartuk észrevenni őket. Így természetes volt, hogy nem tudtunk vétkeinktől meg-

szabadulni, mert oda első sorban töredelmes beismerés, áldott bűnvalomás szükséges. A szentírásból pedig tudjuk, hogy a „bűn zsoldja a halál!“ Rettégi József után 1891—1922-ig Koncsag Ignác volt a plébános, 1922-től kezdve pedig *Salati* Ferencz főtisztelendő Lengyelfalva népének igazságos, kemény és lelkes lelképásztora. Megtaláljuk Lengyelfalvát az 1786-iki népszámlálás lajstromában, ahol Udvarhelyszék 9 járással: farcádi, parajdi, etédi, böződi, bögozi, kereszturi, homoródi, patakfalvi és oláhfalvi közigazgatási beosztással van elszámolva 119 községgel, 10736 házzal és 52529 emberrel. Az 1805-ös hadiszemlén, amikor „a terhes körülmények szükségesnek tették mind az elsőket, mind a főket, mind a drabonti rendben levő, igaz székelyek lustrálását, azok elé tisztek kinevezését és pedig úgy hogy minden nemes ember fegyverrel, lóval s egyéb hadikészülékekkel készen legyen, hogy amikor parancsoltatni fog, indulhasson!“ . . . E lustrában Lengyelfalva két szülöttje: Lukácsfi László, mint első kapitány, Orbán Ferencz, mint második hadnagy szerepel a farcádi járásban. Az 1848-as, agyagfalvi, székely nemzetgyűlésen is ott van Lengyelfalva fegyveres népe. Udvarhelyszék 48-as, hősí, nagy családjai között a Bethlenek, Ugronok, Pálffiak, Jakabháziak, Sebesiek, Szentkirályiak, Gálffiak és Törökök között ott van a lengyelfalvi, báró Orbán familia is. Majd az alkotmányos restauratio után Udvarhelyszék élére Ugron Lázár, Ferenczi Pál, Gálfi Sándor kerül, mint királybíró, meg báró lengyelfalvi Orbán Balázs, mint főjegyző.

Lengyelfalvának örökös, kegyeletos ünnepe a Nagysarlós Boldogasszony körmenetes határkerülése. Eredete 1873-ra vezetődik vissza, amikor július másodikán kegyetlen jégverés pusztította a község minden termését. Ennek a napnak az emlékére tartják meg minden évben e fogadalmi, kiengesztelő ünnepséget, amelyet a falu védszentjének, árpádházi Szent Erzsébet november 19-iki, búcsujárással egybekötött évfordulójával együtt a község legforgalmasabb ünnepei. Az 1873-as évnek egy másik nevezetessége is van Lengyelfalva történetében. Ebben az évben írta Lengyelfalván Orbán Balázs, mint országgyűlési képviselő örökös alapító-leveletét a lengyelfalvi róm. kath. egyház javára a Szejke-fürdő díjmentes használata dolgában. Minthogy a javadalmat a nagy, székely író iránti tiszteletből is pontosan végre kell a jogutódoknak hajtaniok, a plébánia levéltárából szószerint közöljük az alapítólevelet:

ÖRÖKÖS ALAPITVÁNY.

Elődeim voltak azok, kik a lengyelfalvi róm. kath. egyházközséget, mely addig csak leányegyház volt, önállósították, udvari templomukat közös használatra a községnek átengedték, lelkési és kántori telket s ezeknek földeket ajándékoztak. Maga üdvezült édesatyám, báró Orbán János is legbiztosabb híve volt az ősök kegyelte egyháznak. A ke-

gyelet, a szeretet, mely édesatyám emlékezetével párosultan az ő törekvéseit s irányzatait is kedvelté és szentté teszik előttem, — minthogy öröklött kötelességemmé teszik azt, hogy jó atyámnak, az emelkedetlelkű honpolgárnak, a lengyelfalvi hitközség buzgó tagjának emlékezetét fenntartani igyekszem s jótékonyágát mintegy a sirból is kisugároztassam. Ezen okon én örökös alapítványt teszek, melynek értelmében a lengyelfalvi róm. kath. lelkészek, jelenlegi és jövődöbeliek a sajátommá vált Szejkefürdőn mindaddig míg ez, mint ilyen létezni és fennállani fog, személyükre vonatkozó egy akár hideg, akár meleg fürdőt használhassanak díjtalanul. Ugy, hogy azt kora tavasztól késő őszig vagyis az egész nyári fürdőidény alatt, — naponta egy fürdőt véve — élvezhessék. S ennek ingyen való kiszolgáltatására nemcsak magamat, hanem *jóutódaimat. hagyományosaimat, s mindazokat — kik utánam a Szejkefürdőt bármí jogcímen bírni fogják, kötelezem* ezen örökös alapítványlevelem által úgy, hogy a Szejkén való napontai, ingyen fürdést az egész nyári fürdőidény alatt semmi szín és ürügy alatt a lengyelfalvi róm. kath. lelkészek-től meg ne vonhassák. Ezen örökös alapítványt teszem önkéntesen boldogult édesatyám emlékezte iránti kegyeletből s annak szentül, sérthetetlenül való fenntartására ez irataim által kötelezem magamat s a Szejkefürdő utánam való birtokosait s ez örökös alapítványlevelemet tanuk előtt tett név aláírásommal megerősítem, s örök időkre, míg a Szejkefürdő fenn fog állani érvényre emelem.

Kelt Lengyelfalván, 1873 november 28-án.

Sebestyén Antal (s. k.)
tanu.

Orbán Balázs (s. k.)
orsz. gy. képviselő.

Lányi Gábor (s. k.)
tanu.

1874-ben hasznos magtár szerveződik Lengyelfalván, hasznos munkáját üdvös lenne napjaiban is utánozni. A magtárat, mely készpénzzel vette át a gabonát a gazdaktól, hogy aztán nemes magot vetőnek, a többi együttes eladásra tartsa, boldogemlékü Fogarasy Mihály püspök alapította. Ugyanis 1873-ban pár hónapig a községnek nem volt rendes lelkésze, ki a vallásalap illetményeit élvezhette volna. Így a gyulafehérvári püspök az 552—1874 számú rendeletével megbízta Demeter Endre főesperest, hogy a megtakarított összegből létesítsen Lengyelfalván magtárat, hogy az „egyházi célokra jövedelmezzen.“ Ugyancsak Fogarasy Mihály püspök atyai gondoskodásából jött létre a lengyelfalvi róm. kath. elemi népiskola 1875-ben, mely célra a püspökség 1250 forintot adományozott. Az iskola felépítésére adományozott 100 frt-ot Peitler Antal, József, a Sz. László Társulat püspöki elnöke. Az Orbán család és a Lakatos fiúk bő és gazdag földeket adományoztak az iskola nemes céljaira. Úgyhogy már 1875-ben a tanítás is megkezdődhetett. Boldogan van beírva az anyaszentegyház történetében ez évszám az alábbi sorokkal:

„Míg kegyelet és szép hála dagasztja szívét az utódnak,
Kegyben él az előd és emléke marad!“

1881-ben Bálint Lázár, csíkszentmihályi plébános 24 darab adománykönyvével megalapítja az iskola-könyvtárat. I. Ferencz József, magyar király 1890-ben 100 frt-ot adományoz a lengyelfalvi iskola felszerelésére.

1880-ban a feljegyzések szerint nagyon szigorú tél köszöntött a községre, a télirevaló mindegy szemig elfogyott, de elfogyott a mezei egér kártékony fajtája is, — olvassuk a régi jegyzetekből.

1881. július 6-án érdekes égi-tünemény jelent meg Lengyelfalva felett. A feljegyzés ezt írja róla: „Este 9 órakor már látható volt egy fényes csillag — hosszú, bozontos seprűjével csaknem éjfél után 2 óráig.“ A csillagászatban a Denning-féle üstökös néven ismert égitestről van szó e jelen esetben.

1886. május 31-én új tiszteletreméltó látogatás éri községünket: Lönhart F. püspökatyá bérmaútjában Lengyelfalvát is felkereste.

1890-ben Ugron Ákos egy sósforrás kisajátításáért 150 forintot fizet a falunak, ebből az összegből javítják ki a tanítói lakást, építenek egy csúrt és tatarozzák az iskolát. Az eddig elmondott, hiteles és egykorú feljegyzéseken kívül felsoroljuk azokat a nemesszívű alapítókat és ajándékozókat, akik a lengyelfalvi róm. kath. agyaszentegyházért áldoztak, bemutatva magát a kis templomot is. Maga az egyházközség 7 darab szántóföldet, 3 darab kaszálót adott a lelkésznek, míg a mesternek (kántor-tanító) 2 darab szántóföldet és 4 darab kaszálót juttatott önként, nem feledkezve meg a templomról sem, mert szükségeire 6 darab szántót és kaszálót ajánlott fel, ahogy az 1766. aug. 26-án kelt, hivatalos gyűlés jegyzőkönyve ezt bizonyítja. Sok peres ügye, baja volt az egyházközségnek az úgynevezett „Bakoianum ius“-sal. Bakó István férje volt Orbán Borbálának, aki 1771-ben szép birtokának nagyobb részét a lengyelfalvi plébániának testálta. E hagyományt a malomfalvi Lakatos fivérek, mint Bíró Annának, a hagyományozó Orbán Borbála nagynénjének törvényes jogutódjai perrel támadták meg. A törvénykezés hosszú ideig folyt s jogerősen a végén az egyházat marasztalták el. Így a javak a törvényes örökösök kezébe kerültek a 180 forint és 32 dinár tetemes perköltséget pedig a plébániának kellett megfizetnie. Sajnos abban az időben sem rendelkezett a parochia ilyen tekintélyes pénzüsszeggel s így lefoglalták a birtokait. A nagy veszedelemből egyik hű szülöttje, Bálintffy Gergely, csikszentmiklósi főesperes mentette meg a községet. Kifizette a perköltséget, mire birtokai feloldottak a zár alól. Ezt a nagylelkű segítséget így jegyezték fel: „Ahol a legnagyobb a szükség, ott van legközelebb az Isten segédelve!“ Később 1791-ban a pernyertes Lakatos Antal, marosvásárhelyi gimn. tanár önként birtokának egyharmadrészét visszaadta a lengyelfalvi plébániának.

Az egyház adományozóinak kegyes sorsa az esztendők rendjében a következők voltak: Lukácsffy Elekné, született Ugron Ida 1880-ban himzett, fehér oltárterítőt ajándékozott, br. Orbán Jánosné velumot (szentségfogót) és díszes papí ruhákat, Ferenczi Mózesné, szül. Szabó Rózália az Üdvözítő és a Madonna képet adta aranykeretben.

E két kép a főoltártól jobbra, balra most is látható. özv. Bíró Ignácné, sz. László Judith 100 frt. kegyzserekre, id. Bíró Bihályné sz. Hadházy Klára három darab földet 75 frt. értékben, meg 22 frt. készpénzt templomi előokra hagyományozott. Bálint Lázár esperes szép miseruhákat, Bumbuj Józsefné, sz. Demény Juliánna 50 frt, Ferencz Ignác és neje, Simó Antalné, sz. Ferencz R. és özv. Bálint Mózesné, sz. Bartalis Juliánna finom háziszőttesből készült, egyházi zászlókat csináltattak. Sokszor és sokat ajándékozott a lengyelfalvi egyházközségnek Bálint Lázár, csikszentmiklósi plébános is. Az egyházközség ezért nyilvános köszönetet fejezett ki a következő tartalommal:

»Nt. Bálint Lázár, csikszentmiklósi plébános úr, Lengyelfalva nemes szülöttje értesülvén a templomnak nagyon szegényes felszereléséről, a közelebbi napokban 70 frt. értékben, két, — egy fehér és egy fekete casulával, azok hozzátartozóival — volt szives minket meglepni. Midőn a nt. plébános urnak ezen szép ajándékáért itt a nyilvánosság terén hiteimmal együtt forró köszönetet mondok, — kötelességemnek ismerem, egyuttal kérem az Istent halás hiteimmal együtt, hogy áldja meg őt minden testi és lelki jókkal, — adja meg a földi vándorlása után az örök boldogság hervadatlan koszoruját!«

Lengyelfalva, 1889 december 2.

Rettegi József, plébános (s. k.)

1896-ban Ferencz Ignác és neje Ferencz Veronika szépenszóló, új orgonát állítanak a templomban. A művet Nagy József, brassói orgonamester készítette 700 frtért. 1897-ben Szélyes Mihályné, sz. Simó Veronika a külső Avasoldalban egy drb. szántó, kaszáló birtokot adott az egyháznak.

1906-ban készült el Jézus Szíve mellékoltára Bíró Ferencz és Incze Veronika adományából. Az összköltség 800 korona volt, a budapesti Schmidt János csinálta. A gyulafehérvári püspök adományából 1885-ben épült, 1911—12 lebontott és újra épített, új plebániát 1923-ban renoválják. 1925-ben csiktaploczai Bóda József javítja át a leszereelt orgonát. Salati Ferencz plébános lendületes dísztychonban örökítette meg ez örömnünepet az orgona avatási tábláján:

»Összetörött lelkem sok időn át nem tudta szólni:

Ujra teremtétek templomi gyermekeim!

Ajkimon ismét zeng az öröm szép ének imája!

Hála ezért nektek! Áldjon a bőkezű Ég!« 1925.

Eloállítás 15 ezer leuban került. Ugyancsak ebben az évben közös, egy akarattal megállapítják a kántor-tanító képét felemelve az ősíképét, mint iskolai rovata 140 vékával. Az új iskolai adóváltás részletezve 35 véka búza, 35 véka bontott törökbúza és 70 véka zab volt. Ilyen megértő, bölcs intézkedéssel érheték el, hogy Lengyelfalva az egyetlen egyházközség, ahol nem tartoznak a tanítónak jelenben.

1928-ban teljesen újra fedik a templomot. A templom szentélye feletti új kereszt gömbjében a következő emléksorokat helyezik el:

»Sokat áldoztunk, ha szegények is valánk :
 Sokat plébánián, orgonán iskolán.
 Kántor udvarán is újra készül minden :
 Templomunk földését azért nem birtuk meg.
 Püspökünk s státusunk e bádög födelet,
 Ti adtátok nekünk e drága kereszttel !
 S templomunk csucsán mig e drága kereszt áll,
 S mig élünk alatta, addig mondunk hálát !
 És te szép, szent kereszt, óh templomunk felett,
 Ha gyarlók vagyunk is, sohase vessél meg !
 Szentelj meg, légy velünk, áldj, sokszor vigasztalj,
 És ha porladunk, ott is adj nyugalmat . . .
 S ti, kik élni fogtok, mikor már nem élünk,
 Áldozatot hozni tanuljatok tőlünk !
 Mi az Úr Egyházát újra építettük,
 És Ti tartsátok fenn !
 Csupán erre kérünk !« 1928 július 18-án.

A szép munkát a székelvudvarhelyi Kerestély Gyula, bádögösmester készítette 106124 leuért.

Lengyelfalva kereszt alatt először 1883-ban vett részt a csíksómlói búcsún, rá hat évre, 1889-ben megbízható feljegyzés szerint 42-en zárandokolnak gyalog Udvarhelyen át virágos zászlók alatt keresztjükkal a csíksómlói barátok kegytemplomához. Azóta minden évben a lengyelfalvi kereszt búnbánó csengetéssel mindig útra kel lelképásztornának hűséges vezetése alatt. A búzgó adakozók névsora pedig évről-évre gazdagodik.

A világháborúban a község férfilakossága nagy számban részt vett, legtöbben a 82-ik cs. és kir. közös gyalogezredben szolgáltak. A román csapatok 1916. szeptember 29-én vonultak be a községbe rövid ágyútűz után. Több ágyúlöveg az Orbán kuria udvarházát is érte. A román katonák október 6-án hagyták el a községet visszavonulásukkor, itt létükkor kárt vagy rongálást nem okoztak. Erről tanuskodik br. Orbán Ottó az udvarhelyi ügyészséghez beadott ügyirata is, melyben előadja a megszállás alatt Lengyelfalván tartzkodó, öreg báró, hogy az uradalom egész állatállománya sértetlenül megmaradt. A község lakói már jó előre hatósági felhívására elmenekültek a községből. A falú akkori lelkésze is, Koncsag Ignác 1916. szeptember 16-án távozik el Lengyelfalváról és ez év november 1-én tért haza.

Ugyancsak az 1916 esztendőben január 26-án kisebb földrengés volt a faluban : a templom falai megrepedeztek, a teli edényekből kiömlött a folyadék, az iskola és több magán ház kisebb kárt szenvedett. A földrengés néhány másodpercig tartott. Valószínű helyi jelegű, agyagos elcsuszásról illetve altalaj remegésről lehetett szó, ez alkalommal.

Az állami, elemi iskola 1935. év szeptemberében nyílt meg először. A virágzó és népes róm. kath. magyar tannyelvű elemi iskolának a román közoktatásügyi minisztérium 328—1930 sz. a. adta meg a nyilvánossági jogot. E derék felekezeti iskola I—VII. osztályból áll. Az utolsó 5 évi statisztika a növendékekről így szól: 1929—30. tanévben 62 tanulója volt; 1930—31-ben 63; 1932—33-ban 69; míg 1933—34-ben 75 növendék iratkozott be. Az iskola első, egyházi felügyelő-hatósága és fenntartója az iskolaszék, illetve az egyháztanács. Mellette a róm. kath. népszövetség, oltáregylet, olvasótársulat, leány- és legényegylet és a legújabban Kanabé Lajos tanító által vezetett dalárda végez nemes, kulturmunkát e kis székely közösségben. Jelenleg Lengyelfalva a Forțeni—Farcádi körjegyzőséghez tartozik közigazgatási szempontból.

*

A lengyelfalvi báró Orbán családfája (latinul Urbanus — Városi) pontos és hiteles okmányok után a XVI. századig nyúlik vissza. Életgyökerei egészen biztosan még tovább, de ez idő szerint, ennek az igazolására diplomák nem kerültek elő. A lengyelfalvi Orbán-familia nemesi, majd bárói címerének tükrében a kardot tartó páncélos, vezéri kar: a jelleg. Ez a vezérmotívum van Székelyudvarhely címerpajzsában is. Az ősi, alap címerek rokonsága alapján az Orbán nemesi család abból a főuri genusból eredhetett, mely őse az altorjai Apor, csíkszentmihályi Sándor, ábránfalvi Ugron és az imecsfalvi Imecs előkelő családoknak. A család nagy vagyonszerzője Orbán I. Elek, Aranyosszék főkirálybírája volt, kinek édesapja Pál, édesanyja pedig Farkas Ilona, Péchy Simon szombatos kancellárnak az unokája volt. Elek már szülőitől is tekintélyes birtokokat örökölt. Mikor Simon öccsével az örökséget felosztották, kezükön volt apai részről a lengyelfalvi, szentléleki, malomfalvi, sükei, díafalvi, karácsonyfalvi és szolokmai jószágok, anyai részről pedig a bögozi, derzsi, agyalfalvi, czibrefalvi és gyepesi porciók. Elek, az akkori udvar kegyeltje, az akkori forrongó időben a birtokait nemcsak, hogy megtartotta hanem harasztosi kastélybirtokkal és a tövisi uradalommal is növelte. Róla maga Apor Péter írt verses emléket:

»Az Aranyosszéknek főkirálybírája,
Orbán Elek meghalt július havába.
Igyenes, jó magyar, szókimondó vala:
Tisztességes körben vala szép tréfája...»

Eltemették 1742. júliusában Harasztosan. Lolájis hűség, tekintélyes birtok fedezete mellett 1744. november 13-án emelte Mária Terézia a nemesi Orbán-családot bárói rangra: „Téged lengyelfalvi Orbán II. Elek s feleségedet úzoni Beldi Klárát, fiadat Antalt,

leányaidat Katalint és Erzsébetet s azokat a gyermekeidet, kik Isten ajándékából ezután születnek — mondja a latin, bárói diploma — s ezek mindkétmű utódait és örököseit örökre ebben a Erdélyi Fejedelműnségben, valamint Magyarországon s más tartományainkban élő bárók, vagyis főrangúak rendjébe és osztályába a lengyelfalvi báró előnévvel befogadunk“... Ámbár természetes volt e fényes rangra való emelés, mégis ilyen gyorsan senki sem várta. Kemény József latin feljegyzésében a bárói diploma gyulafehérvári, 1746. február 15-iki kihirdetésének dátumáról el is mondja, hogy „*neminis auguriis conveniente via*“ — senki jóvendülésével meg nem egyező uton — történt. Regényes élete volt a nagytehetségű báró Orbán Ferencznek, aki először a papi pályán buzgolkodott, latin nyelvű theologiai munkát is írva. 1772-ben ott hagyta a szent életet s a harasztosi birtokára vonult vissza. Majd „*mint okos és szép*“ főúr a bécsi császári udvarba kerül fel, Mária Terézia fényes környezetébe. A legenda szerint egy udvari ünnepély alkalmával megismerkedett egy ragyogó szépségű, spanyol uralkodóházbeli hercegnővel. A legenda tovább fonja az aranyos szálakat: halálosan megszeretik egymást. Br. Orbán Ferenc eltűnik Bécsből. A családi hagyomány szerint először Spanyolországban, majd Amerikában él. Itt először részt vesz az Unió függetlenségi harcaiban s Philadelphióban tiszteletreméltó álláshoz jut, megházasodik, elvéén lovag Sutton Victoriát feleségül. Házasságukból gyermek is született Thomas néven.

Népes, virágzó ággal szerepel a családfán Orbán János, ki feleségül vette Knechtel (Knecht) János főmérnök és a nagyon gazdag görög Foresti Mária leányát, Eugéniát. Boldog házasságából öt gyermek született: Bódog (Félix), Balázs, a *Székelyföld leírásának halhatatlan írója*, Celesta, Eugénia és Ottó. Orbán Balázs báró Lengyelfalván született 1829. február 3-án. *S minthogy az irodalomban legtöbb helyen tévesen szerepel Orbán Balázs születési éve*, szükségesnek találtam, hogy facsimilében közöljem a lengyelfalvi plébánián őrzött, 1766—1844 közötti Matriculából a hiteles adatokat. Ez minden meddő vitakozás helyett, többet ér. Eszerint Orbán Balázs 1829. február 3-án született, mint említettem és febrár 9-én keresztelte meg Székely András lelkész. Az újszülött neve: Illustrissimus Blasius, Baro, Orbán Johannes, Paulus, parentes (szülei): Illustrissimus D. Baro Joannes Orbán et Illustr. D. Eugenia Knecht, vero nomine Foresti. *Keresztzülei:* Illustrissimus Dominus Comes Joannes Haller et Magnifica D. Anna Ugron, helyettesük: substitutus patrínus Mag. D. Bölcskövi, capitánus.

Autótypia a lengyelfalvi róm. kat. egyház 1766—1844-iki anyakönyvéből br. Orbán Balázs születési évéről.

Hasznos adatokat tartalmaz br. Orbán Balázs öccsének, Ottónak egy Lengyelfalván kelt s a török szultánhoz címzett felségfolyamodványa is — a „legnagyobb székely“ édesanyjának származását illetőleg. Szó szerint közöljük:

Császári Felség! Törökország! Nagyszultánja!

A nagy Mohamed szultán idejében Törökországban nem voltak szakértő bányászok, akik a kincstári bányákat üzemben vegyék, azokat kiaknazzák, a föld gyomrában levő kincseket felszínre hozzák. A Törökbirodalomban a bányászat paragon hevert. A Nagyszultán Magyarország akkori apostoli királyához azon kérréssel fordult, hogy küldjön neki 12 szakértő bányászt. Őfelsége, Magyarország akkori, apostoli királya a Nagyszultán kérését teljesítette és elrendelte, hogy Selmechbányán abban az esztendőben bányászatot végzett ifjakat, szőlősiák fel, hogy tizenketten, kik ajánlkoznak önként Törökországba menni és ott a Nagyszultán szolgálatába lépni? Tizenketten ajánlkoztak, közöttük volt az én anyai nagyapám Knechtel János is. A magyar bányászok kimentek Törökországba és ott a Nagyszultán szolgálatába léptek, a kincstári bányákat művelés alá vették, azokat üzembe hozták. A 12 bányász közül az én anyai nagyapám, Knechtel János vált be legjobban. Később ő lett az összes akkori, törökországi, kincstári bányák főfelügyelője. Anyai nagyapám, Knechtel János a török államnak nagy és értékes szolgálatokat tett: ő tárta fel az összes Törökországban levő, akkor paragon heverő, műveletlen, kincstári bányákat. A szakszerű bányászatot Törökországban ő honosította meg, ő volt az, aki a Törökállamnak a bányák feltárássával és üzembehelyezésével állandó, nagy jövedelmet biztosított. Knechtel János, anyai nagyapám Konstantinápolyban házasságra lépett egy abban az időben ott élő, dúsgazdag Toreszti nevű, görög, nemes család egyetlen leányával, Toreszti Máriával. Anyai nagyapám

házasságából egyetlen leánya született az én édesanyám: Knechtel Eugénia, akivel az én édesapám, báró Orbán János lépett törvényes házasságra. Édesanyám, Knechtel Eugénia nagyanyámtól, Toreszti Máriától Konstantinápolyban a Pérai városrésznek, akkor Galata és Tatávlának nevezett városrészeiben tizenkét telkes házat örökölt. Az örökölt, telkes házakról az akkori török kormány édesanyám, Knechtel Eugénia részére, mint nagyanyám, Toreszti Mária egyetlen örököse részére minden egyes, házasság telekről külön-külön átruházási okmányt (*hodzsseteket*) állított ki, melyek most mint édesanyám, Knechtel Eugénia egyetlen, élő gyermeke, az én tulajdonomban vannak és kívánatra azokat törvényes jogaim igazolása végett — bemutatathatom. Édesapám, báró Orbán János és édesanyám, Knechtel Eugénia a nagyanyám, Toreszti Mária örökségének átvételére 1847 év tavaszán kimentek Konstantinápolyba. Ott az örökséget kezökre is vették, ott letelepedtek, konstantinápolyi lakosok lettek. A Tatávlai házasság telkeit eladták, a Galatai házasság telkeit maguknak tartották meg. Azok jövedelméből éltek egészen 1860-as évekig, mindaddig, míg akkor Konstantinápolyban az a páratlan tüzvész keletkezett, amelynek 25 ezer ház lett a martaléka. Az én édesanyám, Knechtel Eugénia házai Galatában teljesen leégtek, szüleim hajléktalanok lettek és minden jövedelmi forrásuk megszűnt, ezért kénytelenek voltak Magyarországra visszatérni. Én is Konstantinápolyban nőttem fel, akkor tértem vissza szüleimmel. Szüleimnek Magyarországra való visszatérése után egészségük megromlott. Konstantinápolyba visszautazásra, hogy az ott leégett házak telkeit eladják, — képtelenek lettek. Itt Magyarországon elhaltak, én pedig nem voltam olyan anyagi helyzetben, hogy kimehessek Konstantinápolyba örökségem eladására. Azért a pusztá háztelkeket, 9 háztelket, amelyek Galatában 4 egymást keresztező utcákban, közvetlenül egymás mellett egy tömegben feküdtek a Törökállam anélkül, hogy azokat tőlem megvette volna, vagy azok nagy értéke kárpótláért nekem egy para kárpótlást adott volna, — elfoglalta s a szűk utcák kibővítésére használta fel.

Császári felség! Törökország Nagyszultánja!

Mély alázattal esedezem felséged magas színe előtt jóságos, igazságos, méltányos kegyelmi kérelemnek kegyeskedjék helyet adni. A Törökállam által minden kárpótlás nélkül elfoglalt és a fővárosnak színterére felhasznált háztelkeimért, azoknak nem a mostani nagy értékét véve alapul, hanem felséged által részemre meghatározandó, méltányos kárpótlási összeget a Törökállam kincstárának terhére tolyósítani és a Budapesten székelő Nagykövete útján nekem, meghatalmazottam kezéhez kifizetni kegyeskedjen.

Mély hódolattal a császári Felségednek könyörgő szolgálja:

báró Orbán Ottó s. k. Lakik Székelylengyelfalván. Udvarhelymegye.

A fenti felségfolyamodvány a legilletékesebb tollal megírt, fontos geneológiai leírást is ad, ez az egyik nevezetessége. Igaz, hogy a Foresti nevet állandóan Torestinek írja. Más részéről ennek az eléggé ismeretlen felségfolyamodványnak a lerögzítése jogcímet ad a törvényes utódoknak, hogy a birtokukban levő, telekkönyvi meghatalmazás alapján jogos igényüket érvényesítsék, mert e kérelem, nem lévén Budapesten török nagykövetség, sohasem juthatott a török porta elé. Egy hivatalos, magyar iktatószám van csupán reávezetve a folyamodványra: Sz. 60—1917. Ér. IV. 6. A világháború s az azt követő idő pedig megakadályozta a kérelem gyorsabb elintézését. A felségfolyamodó br. Orbán Ottó, mint ifjú, konstantinápolyi lakos, a híres krími hadjáratban is résztvesz. Az egyesült török, angol és francia sereg fővezérének, Raglan lordnak kedvenc

tolmácsa. Ott volt 1855-ben Sevastopol ostrománál is. Balázs a bátyja volt Ottónak. Orbán Balázs nevét halhatatlanná tette lelkes, hat kötetes munkájával *A Székelyföld leírása* címen. Nagyobb munkái még: *Utazás Keleten, Kelet tündérvilága, A székelyek származásáról és intézményeiről, Torda város és környéke, Országgyűlési beszédei és a Magyar népköltési gyűjtemény III. kötete.* Az igazságot kereső Orbán Balázs 1865-ben áttért az unitárius egyházba Ferencz József, akkor kolozsvári unit. pap, később nagynavű püspök idejében. Az áttérése a buzgó „rózsafüzéres“ katolikus br. Orbán Balázsnak nagy feltűnést keltett országszerte. Orbán Balázs maga id. Dániel Gábornak így indokolta áttérését: „Nem akartam oly hazafiatlan püspök fenhatósága alá tartozni — értvén Fogarassyt, — aki részt vett a szebeni gyűlésen is!“ Igazi oka az áttérésnek, — ahogy írásaiból is kitűnik — Orbán Balázsnak az a meggyőződése volt, hogy az ösz szes keresztyén vallásfelekezetek között az unitárius vallást találta a leghaladottabb, legigazságosabb, legtisztább hitforrásnak. Az új egyháza iránt Orbán Balázs mindig áldozatos szívvvel viselkedett. A székelykeresztúri unitárius kollégium javára tett 4000 frt-os alapítólevelében írja: „*Én családdal nem lévén megáldva, a magyar népet tekintem családomnak s azt is kívánom főörökösömmé tenni . . . A székelykeresztúri gymnázium alapítványánál székely nemzetem iránti szeretetem az irányadó. Mert én itt is igazán követem Krisztus tanait, hogy aki kövel dob, azt kenyérrel dobom vissza; mert nem tagadom, hogy végtelenül fáj lelkemnek, hogy a keresztúri választókerületben épen székely testvéreim, azok közt unitárius hitrokonaim buktattak meg. De én e megaláztatásomért, e kitagadásomért úgy kívánok bosszút állani, hogy a népnevelés előmozdítása által edzem meg a jövőre e népet a hazafiságban*“ . . .

Orbán Balázs ideális lelkületét mutatja, hogy egy másik, a fent említett tanintézet szegény és jellemes tanulóit felsegitő alapítványában, — minden eddigi szokástól eltérőleg — az ifjúság kezébe teszi le örökidőre a választás jogát, hogy kiket tart méltóknak e szép ösztöndíj elnyerésében? Ezekről maga ezeket írja:

„Ez ösztöndíjak kiosztásánál azonban minden protekció és részrehajlás útját elzárni kívánván, — a tanuló ifjaknak is az ösztöndíjképesek megjelölésére némi befolyást gyakorolni kívánok biztosítani, nem annyira az ellenőrzés, mint inkább az *önérzet ébresztése céljából, s főleg azért, hogy a tanulók, már fiatal zsenge korukban hozzászokjanak az érdem méltánylatához s ennek nemesítő érzetét elsajátítsák.*

Ez okon a jelölt ösztöndíjak mindenik osztályban a legfeddhetetlenebb magaviseletű, a tanulmányokban a legtöbb szorgalmat és előmenetelt tanusító ifjúnak adassanak a következő módoszat szerint: Mindenik ösztöndíj-jogosult osztályban, az illető közvizsgát pár

nappal megelőzőleg, az osztály tanulói titkos szavazat útján az ösztöndíjra három tanulót jelölnek ki, e kijelöltekből aztán a illető osztályba betanító tanárok — az igazgató részvéte mellett — szintén titkos szavazat útján válasszák ki a három közül a legérdemesebbet, kinek a közvizsga alkalmával az ösztöndíj buzdító szavak kíséretében kézbesítendő... *A nemzetek életképességét és hatalmát ma már nem a nyers erő, hanem a népek műveltségi fokozata s szellemi fejlettsége szabja meg*“... Érdemes volt a fenkölt sorokat újra megidézni. Ez volt a lelke a halhatatlan székelynek.

III. Lengyelfalva néprajza.

1. A népélet. A dolgos község népe minden reggel virradat előtt kel fel s serényen hozzáfog először is — a vénséghez, ahogy Lengyelfalván mondani szokás. Ugyanis, ahogy az ember felébred egy új reggelre: fogyasztott újra az életéből, egy nappal vénebb lett. Legtöbb helyen a községben a férfi öltözködik fel először s mire a felesége felkel, már tüzet rakott a figyelmes házastárs. Természetesen első dolga mindkét félnek a mosakodás. Fenyőgyanta keverékből készült szappannal: „a szurkos szappannal“ végzett tisztálkodás jellemző, érdekes, leleményes, székely ethnografiám. Ugyanis Lengyelfalván mindent megkísérletek, hogy lehetőleg függetlenítsék magukat a városban árusított cikkektől s így pénzt takarítsanak meg. Hosszas töprengés és furfangos kísérletek után így született meg a székely toáletszappan: a szurkosszappan. Szavahihető adatokat találtam arra nézve is, hogy a drága kávé is maguk próbálták kitermelni bizony kissé mostoha éghajlati viszonyok között saját földjükön. Alapos utánajárás s több éves próba után végre megtermett az első kávé Lengyelfalván, de az abból készült fekete kávé olyan éktelen keserű volt, hogy a tejes kávé nem győzték cukorral. Háromszor-négyszer annyi cukor kellett egy „csípor“ kávéba, mint a bolti kávéba. Szóval a számítás egyáltalán nem vált be. Az ember most egyszerű észjárással azt gondolhatja, hogy Lengyelfalván abba hagyták a kávétermelést. Dehogy. Még örvendtek a keserű kávénak. Legalább rávannak kényszerülve — gondolták —, hogy most már olcsó cukrot állítsanak elő a faluban. A botfalusi cukorgyár munkásai között sok a lengyelfalvi is. Könnyű volt tehát a munka, megvolt a szakértelem. Elő is állítottak valami nyulós, édes portékát cukorrépából a maguk primitív eszközeivel, de még nem merték cukornak nevezni. Most azt nem tudom, hogyha e tervük: t. i. a lengyelfalvi cukortermelés nem sikerül, mihez fognak neki, mert abba nem hagyják: az szent igaz.

Míg a gazda munkáját végzi az istállóban meg az udvaron, ta-

vasszal a hajnalébredéssel a szerelmes, székely legény is dalra gyújt. Cyönyörűek ezek a székely nóták. Egyik sem kéregető, siránczó koldusének, ahogy teljesen hamisan a modern zenészek a székely népdalt a világ elé vitték. Azok első sorban nem is székely nóták. Legtöbbje meghamisított dalkeverék. A nyekergő, kesergő, szagatott melódiák nem jellemvonása a székely léleknek. A székely dal mindig tüzes, élénk, bizakodó, főképen szellemes. Szomorú nótái komolyak, szinte fenségesek, de soha koldustempojúak. *Szittyá Horváth Lajos* kitünő, székely dalköltő, aki annyi szívvel és jó lelkiismerettel akarja az itt elkövetett hibákat jóvá tenni, egész csokor lengyelfalvi dalvirágot gyűjtött össze. Ezek testvéri rokonságot mutatnak a közellevő Nyikómenti nótákkal. Sz. Horvát hLajos gyűjteményéből ismertessünk egynehányat:

*Szépen szól a lengyelfalvi nagyharang.
Huzza aztat három fehér vadgalamb.
Három fehér vadgalambnak hat szárnya.
Ki vagyok a babám szívéből zárva*

A következő sokréta már színesebb:

*Likas a kalapom teteje,
Kílátszik a hajam belőle
Elégge szégyelem legénylétemre! (Hogy)
— Likas a kalapom teteje!*

*Akkor szép az erdő, mikor zöld,
Mikor a vadgalamb benne költ
Olyan a vadgalamb, mint a büszke lány,
Sírva jár a babája után . . .*

*Elvágтам az ujjam, de nem fáj.
Fügefa levelet tettem rá.
Fügefa levele éjjel harmatos . . .
Kicsike a babám, de csinos!*

Most már táncolva röppenek elő a hangok:

*Sükő felől, Sükő felől:
Jön egy fekete felhő.
Abból ver meg, abból ver meg
Engemet a záporosó . . .
Ugy szaladok, ahogy bírok,
Mert megázni nem akarok . . .
Igy hát kedves, kís angyalom,
Jobb, ha tenállad maradok!*

Már rend van az udvaron, el van látva az állatállomány, mikor megszólal a takaros székelyasszony hangja a tornácon: — Hallá-é?! Jöjjön be! A früstök megvan! Jöjjön együnk! A reggeli naponként változatos: tojásrántotta, túró, kolbász, tej, káposzta, puliszka, kávé kenyér váltogatja egymást.

A mezei munka idején, nagy dolog időben a reggelit is a mezőn fogyasztják el. A családban a legfiatalabb és legerősebb asszony vagy leány viszi be Udvarhelyre a finom bivalytejet — rendesen. Mikor a határban dándárral áll a munka, akkor Lengyelfalva apró-nagyja künn van a mezőn. Még a kis gyermekeket is magukkal viszik, így tudnak a legnyugottabban dolgozni. Otthon csak a munkaképtelen és a beteg marad. Délebédőről mindig a ház asszonya gondoskodik. Vagy a reggel kihozott eledelt melegítik fel egy parázs tűzrakáson, vagy hazulról hozzák a friss ételt. Ilyenkor kedvenc és tápláló ebédje a gazdának a túrtlaska. Ez egy leveses étel, a szabógallérhez hasonló tésztával, amely izletes tepertyűvel és piritott, zsíros hagymával van töltve. Kedvenc és jól gondozott almafélék késő tavaszig eltartanak; ilyenkor, ha jól viselte magát az aprónép a mezőn, bőségesen kap piros, szép almát. Ezzel aztán eljátszik, főzőget vele egész napnyugtáig.

A Lengyelfalván termesztett almafajok a következők: a brassai piros, a budai zöld, piros Párizs, török mocskotár, csupalma, tányér-alma, mosolygó, szegesalma és szöllőalma. A mezőről való hazatakarodásnak óráját az udvarhelyfelfőli Szarkakő mutatja. A Szarkakő szikláján már nem süt a nap — mondja a lengyelfalvi — szép csendesen már mehetünk haza! A dolgozabbak a Bágyivár napórájához tartják magukat, amely egy kissé délebbre van a Szarkakő sziklafalánál és egy jó fertályórával többet süti a leáldozó napvilág. Csillagos égbolt alatt készül a várvavárt vacsora, amely legtöbbször összetételénél fogva egy nagyobb reggeli. Az asztali imádság sohasem marad el a megterített asztaltól. Bár egy szívből jövő sóhajtas. Mikor a gazdasszony az esti fejest elvégezte, a gazda pedig ellátta állatait körüljárva udvarházát a legnyugodott aprósággal — csend tölti be a környéket. Csak a szerelmes szívek vernek erősebben, ilyenkor születnek az új, székegy nóták.

Nem jó csíflag lett volna én belőlem:

Éjjel után jennmaradnék az égen.

Éjjel után körbe járnám a nagyzeget:

S úgy nézném meg, hogy a babám kit szerel?!

Valahol a felszegben felelnek reája:

Hej, de régóta buzát szed a vadgalamb,

Szépen szól a lengyelfalvi kis harang.

Mind azt veri, jobb és baloldalára:

Hej! Szerettelek régi babám hiába!

Hej, de régóta járom e nagy világot,

Szeretőknek párjára nem találok,

Olyan szépet, mint te voltál galambom,

Hej, nem találok széles e nagy világon.

*Hej, szöke kislány, ha tudnád, hogy nem szeretsz,
Mért csábított az én árva szívemet?
Hagytad volna árva szívem pihenni . . .
Hej! Más leány is tudná gondját viselni . . .*

S mindakettőt a jókedv aranya zárja körül:

*Fehér fuszolyka virág,
Ne jöjj hozzám napvilág . . .
Inkább gyere sötétben
Iccu te, hadd üljek az ölédbe!
Iccu te, hadd üljek az öledbe!*

*Ugysem ülök sokáig:
Csak tízenkét órát.
S az a tízenkét óra:
Iccu te, annyi mint egy félóra! (Ref.)*

Azután elaludt mindenki a faluban, csak az ezüst csillagok virasztottak még a község felett.

Ha így reggeltől estig betekintettünk a falu keresztmetszetén, most álljunk meg a keresztelő, házasság és halál mérőföldköveinél, az emberi élet hosszú országútján: Lengyelfalván a születés alkalmával még mindig divatos a radína. Ez az ősrégi, székely szokás abból áll, hogy a gyermekágyban fekvő asszony testvérünket a többi falubeli anyák étellel és itallal: „megválogatott falnivalókkal“ ellátják a kijelölt komaasszony ügyes beosztása szerint. Természetesen bőven hoznak eledelt, hogy a család minden egyes tagjának nemcsak az ebédje kerül ki a radínából, hanem a vacsorája is. Illik az újszülött részére szép babakelengyét is hozni a radínával. Az ital leginkább édes, koménymagos pálinkából vagy borból áll. A komaságot Lengyelfalván nem a rokonok közül válasszák, hogy ezáltal is nagyobb legyen a rokonság. A másik szép vonás Lengyelfalván, hogy a komáskodással nem felfelé törekednek minden áron, így a szegény és a gazdag komasága is lépten-nyomon megfér egymás mellett szépen. Igazi keresztényi erény. A keresztelőt sokszor gazdag lakomával ünneplik, ilyenkor a rokonokon kívül hivatalosak a régi komák, akik beiktatják az új komát a családikörbe, meg a radínások.

A lányos házaknál a vizita, a legénylátogatás különösen a téli időkben csütörtökön, szombaton és vasárnap illendő. Ha elkövetkezik a nyugalom órája, a családanyja a tűzhely körül megzörgeti a vaskanalat, ami enyhén szólva azt jelenti, hogy a vizitának vége. A házasságot mindig a szerelem rózsáskertje előzi meg az ildomosság útjával. Az öregek figyelmeztetik még most is a leányzókat belépésük előtt: Vigyázz, ne feledkezzél meg magadról s úgy ne járj, mint Firtos Mózsai leánya, Anikó, akinek leharapták a nyelvét a heves

csókolózás közben. A régi szinképes lakodalom ma már nem divatos. De azért sok ős, trunchus székely családnál Lengyelfalván is elmaradhatatlan, a hívógatóval, a termő ággal (prémes), síratóval, búcsúztatóval, három napos lakodalommal és a kárlátóval ékes házasság. Ezek a székely lakodalmak hasonlók egymáshoz. Lengyelfalván is egy vagy két, bokrétás vőfély, a „vőfény“ szalagcsokros, virágos bottal hívógat a menyegző előtt egy héttel. Ezután következik a második hívógató. Ime Ferencz József, lengyelfalvi legény behívója :

Dicsérjük a Jézust, kegyes Megváltónkat !
 Árasszon e házra sok menybéli jókat !
 Özv. Simó Gergelyné általam kéreti,
 Mivel kegyelmedet oly nagyon tiszteli :
 Ilona leányának a menyegzőjére,
 Vasárnap délelőtt szent esküvőjére :
 Szent-Erzsébet asszony ékes templomába,
 Hogy elkísértessen az Isten házába.

Megindulnak a lányos házhoz a síratóba, mindenki ajándékot és tésztát, süteményt hoz magával. A násznagy-asszony hozza kálácsba szurt cukros fánkkal, pántikával, papírdísszel, aranyos dióval felcícomázott termőágot, a szimbolikus értelmű prémest : ezt a turáni, ősi emléket, ami a tatár népeknél napjainkban is divatos. Aztán jön a sírató búcsúzó :

Megkötték az én koszorúmat tisztán, tiszta fehér lililomból
 Ága-boga vállamra hajlott ; majd meghalok virág illatától . . .
 De még inkább a szívem fájdalomtól . . .
 Párta, párta bura termett párta !
 Miért hagytaál te engem ilyen hátra !

Aztán sorban búcsúzik a menyasszony az édesapjától, édesanyjától, testvéreitől és leány barátaitól. A búcsúzást legtöbbször a kiadó násznagy végzi :

Kedves édesapám legelső szavamat :
 Te hozzád intézem búcsúzásomat . . .
 Ki engem védelmeztél, ruháztál, neveltél,
 Légy áldva mindezt a jó Úristennél . . .
 Édes, kedves anyám, most hozzád fordulok,
 Szerelmes, jó dajkám Tetőled búcsúzik . . .
 Add ide kezedet forró könnyeimnek,
 Hadd öntöm rá jelét igaz érzelmeimnek . . .

A lakodalmas nép a vőlegény házában gyülekezik s a vőlegény búcsúja után indul a menet a menyasszony házához. A kikerő és kiadó násznagy sok kedves rigmusa, tréfája után a két szerelmes szív

elindul az istenházába. Az egyházi áldás után kezdődik a lakoma és a tánc. Az egyes tálakat találó versekkel szolgálják, a tézsza felhordásakor ezt mondják:

Porhanyó, jóízű és cseppet sem kemény:

Aki ilyennel él, nem bántja a köszvény...

A nászsereg a lakodalom után harmadnapra újra egybegyűl a szűkebb rokonság megjelenésével az úgynevezett kárlátóra, amikor a sok maradék étket és italt az új pár boldogságára elfogyasztják.

Elérkeztünk a véghez. A végtisztességhez a keservesek, ahogy Lengyelfalván a gyászolókat nevezik, minden előkészületet megtesznek. A koporsóbatételt is érdekes helyi szokás szerint papi szertartással végzik, mikor a lelképásztor megfűstöli a házat s szentelt vízzel meghinti a halottat, imádságot mondva két minisztráns szolgálatában. A keservesek az egybegyűlt gyászoló gyülekezettel meghatottan éneklék:

Környülvettek engemet

A halál fájdalmi

És az ő félelmi...

A temetőben megássák a 2 méter 10 cm. mély sírgödöröt s megépítik a sír mélyén a hat lábra állított, kemény cserefadeszkából készült „kriptát“. Ugyanis a koporsót leeresztik a földre s azután a tartó gerendákra helyezett csere-deszkákkal befedik a koporsó üregét, hogy ne „dengjen“ a koporsó a ráhullott földgöngyötől, mert az a keserveseknek nagyon rosszul esne — mondják. Régen szokás volt, amint az öregek beszélik, hogy az eladó leány koporsójánál a temetőben a gyászban hagyott legény puskájával a levegőbe lőtt szíve választottjának elvesztése feletti fájdalmában. Jelentése az volt, hogy amint a gyászolók szívét megrendítette ez a dörrenés, úgy rázta meg a szerelmes lelkét is szeretjének az elvesztése. A szegényebbek nem csinálnak kriptát, mert bizony kissé költséges. Minthogy minden igaz székelynek két esze van, így ők is másképpen indokolják ezt meg, ezt mondván: Jobb, ha „deng“ a koporsó, hátha az erős dörömböléstől felébred a szegény, ha netalán „techalott“ lenne s nem halt volna meg...

Az egyház szertartása után a közel levő temetőbe rendszeren kézben viszik ki a koporsót gyászdalokat énekelve:

Könyörülj Istenem! Én bűnös lelkemen,

Szánakozzál immár szomorú szívemen!...

Haragodnak menykövét, éles, hegyes törét:

Vedd vissza vétkeim büntető eszközét!...

A behantolt sír magas keresztjét bádogtetővel és disszel látják el, feliratai ilyenek:

I. H. S.

Itt nyugszik az Úrban

Boldogult kimult

Néhai Mátyás Mózes

Élt 45 évet.

Dicsér tessék a Jézus!

A temetésnél segítőket a keservesek nevében régebben meghívták a hantolás után egy kis halottitőrra, ami rendesen italból és kalácsból állott. Napjainkban a lelképásztor felvilágosítása és búzgósága révén — a halottitört — lassanként egészen elhagyják.

2. Kapu, ház és viselet. Székelylengyelfalva házai majdnem mind magasra emelt, fából épült emeletszerű, körül tornácos épületek. A házzal szemben a nyárikonyha, sütőház, a tisztán tartott udvar mélyében a tágas csűr, istálló: az odor. Szép, székely gyalog és nagykapukat bőségesen találunk a községben. Az itt mellékelt, tollrajzon, Nagy Lajos művész munkáján látható, lengyelfalvi székelykapu egyike az egész megyeterületén található legszebbeknek. Felírata a következő: *Isten segedelméből tsináltatták ezt a kaput Simó Antal és Barabás Karolina. — 1848. április 14-én.*

Ez a gyönyörű kapu is ráklábra van állítva. Ez azt jelenti, hogy a földbe ásott, kapuzabétókéék elhorhadnak idővel, ami a kapu megroppanását hozná magával. Ezt elkerülendő, kiássák az elhusztult kapufélfatartót s új tökét helyezve a gödörbe, rákollójához hasonló nyílásba helyezik az ebbe találó lefaragott kapuzabét. Így újabb száz esztendőre megmentik a meseszép, galambbugos, székely kaput. A székely lélek e nemes alkotásán jelen van a nemzet karaktere is. A kapu külső monumentálisán, nagyságán, tekintélyén elénk ragyog a székelynép méltósága, büszkesége. A harmóniában futó díszítések, indák, virágok és czirádák szépsége elárulja a székely békességszerető lelkét, izlését, pajzán jókedvét. A galambbugos, csinos tetője a maga sok fehér, kék és arany, festett galambjával a távoli őshaza színes hitvilágát, mondáinak pazar kincsházát eleveníti meg Asztarté isten-asszony képletes madaraiban, — a székelykapun. Oszlopos faragásai, ékes kapufeliratai, a tervezésnek és építésnek remek keresztülvitele a székely lélek küzködését, győzedelmét, szellemességét, ügyességét és az anyag feletti diadalát hirdetik mindig. Ez az első köszöntése a háznak: tekintélyes, ünnepies, előkelő, mosolygó és szívesenlátó. Valahogy az idegen egy kicsit megigazítja magát, rendbe hozza a ruháját, kalapját mindig a székelykapu előtt — mielőtt belépne rajta. Ezt parancsolja néma beszédjével a székelykapu méltósága és örök szépsége. Aki ezen a kapun átlép az szépen, nemesen és becsületesen kell gondolkozzon; aki ezen a kapun kilép, az a szorgalomnak, jóságnak, békességnak és gyönyörűségnek az ígézetét viszi magával mindig. Ez a székelykapu hangtalan prédikációja és csodája.

„Isten segedelméből tsínáltatták ezt a kaput Simó Antal Barábás Karolína. 1848. ápr. 11-én.” Lengyelfalván. Ugy a remek tollrajz, mint a művészi címlap Nagy Lajos tanár munkája.

Lengyelfalván sok a kis kapú is, az úgynevezett gyalogkapu. Ennek is van kicsi zsindelytetős galambbugja, faragással díszített, színes oszlopa, de csak két kapuzábéja van, gyalogos ki és bejárata. A szekér, a terű a fedetlen egy sarokra járó kapunyíláson közlekedik, melyet egy zsindelysüveg fedéllel ellátott, kifaragott kapuzábé zár be. Ugy a gyalogkapun, mint a nagy székelkapun állandó, jellemző díszítési motívum a korong, sokhelyt sugarasan is a napkorong: az ázsiai napkultusznak lélekben megőrizett, ősrégi emléke. A kiskapun a felső deszkázatot is sokszor úgy illesztik be, hogy közből a napkorong s innen sugaras irányban, ügyesen elhelyezett és kidolgozott lapbetétekben a napsugarai legyenek láthatók.

Ilyen atavisztikus jelentőségű rokonság ezzel az a helyiszokás is, hogy tavasszal mikor az első barázdájába állítja a székel az ekéjét, szembe fordul a nappal, megemeli a kalapiját és így szól: — Édes, jó Istenem segíts meg! Ha pedig valamit erősen bizonyít, állít — ezt mondja: — *Napom Istenére*— még sohasem láttam ilyent! Az öregek emlékeznek a nagy, székel esküre is, amely így kezdődött: — Csoré térden, a nappal szembefordulva is megesküszöm Meg kell mentenünk ezeket a lelkiismeret szerinti, — szinte azt mondom — történelmi kijelentéseket, néprajzi emlékeket, melyek egyszerre születtek a nép történelmével.

Erdő sokhelyt van e nagy világon, melyet irtanak, termelnek, eladnak és elégetnek az ott lakók. Mikor a székel több hónapi mun-

kával, kítartó szorgalommal és pazar népművészettel a törött kergű, levágott fából kifaragja a székelkaput, nemzetének egyik nagy ereyéről tesz újra tanuságot: — ez az alkotó munka szentsége. A székelkapuhoz kimondott nagytörzsű százados cserefák szükségeseek, amelyeket, ha eladná, jó pénzt kapna érte. A székel nemhogy ezt nem teszi, mert nem pénzsovár, nem leli kedvét a rombolásban, pusztításban és testi örömök habzsolásában, amit az eladott, keresett fa árából bőven szerezhethne, hanem még maga megpótolja sokszor hónapokra menő áldozattal, munkával, hogy megszülethessen az annyi hasznót adó, megölt erdő felmagasztalása: a megcsodált, örökszép székelkapu. Tehát elismert tervező, építő művészete, gazdag képzelőtehetsége mellett a székelkapun megjelenik e nemzetet éltető erőforrás is. *Ez a maga gyűnyörűségére alkotott, megtartó munka öröme, szímboluma, szentsége, konzervatívizmusa, áldása és a kenyeretadó erdő iránti hálája, becsülete, szeretete: mikor valósággal családtagjának fogadja az erdő fáját: a háza elé épített székelkapuval, melyre az Isten nevét vési mindig!*

A házuk előtt rendesen virágoskert van egy-két ültetett fának enyhe árnyékában. Ebből a virágoskertből kerül dísz és illat a kis templomuk fehér oltárára, piros rózsza a szerelmes legény kalapjára, rosmaring a Rebi néni imádságos könyvébe, illatos viola a takaros, szép leány forrásvízzel töltött virágtartójába. Ott van a virág a bölcsönél, mikor az újszülött radináját virágcsokorral teszik kedvessé, s ott van a halál pillanatában is, amikor a kis kertből a koporsóra ártatlan, mosolygó szegfűvirágból visznek koszorút. Lakásuk beosztása a hármassosztat. Ha a ház alaprajzát egy téglapformában állapítjuk meg, akkor a keskenyebb oldala kerül az utca felé, de sohasem az úttest vonalában. Először jön a kerítés, utána a virágoskert s csak azután következik a ház rövidebb oldala két, rendesen zsalus ablakkal. A tornácos ház bejárata mindig az egy-egy ablakos hosszabbik oldalán van az udvar felől. A feljárat a tornácon át az eresz vagy a mindenek, kicsi szobába vezet, amely a hármassosztatnak a középső része, ebből két ajtó nyílik újra jobbra-balra: egyik az utcafelől, nagy vagy ünnepi szobába, veleszemközt pedig a másik ajtó a mives lakásba nyit utat az udvarfelé tekintő egy-egy ablakkal. Az újabban deszkapadlós, gerendásmennyezetű lakás berendezése tiszta és egyszerű. A két ablakos oldalon hímes padláda, előtte terített, ősi, fiókos támlás, ferdelábú székekkel. Az ablak nélküli oldalon kivarrt, párnabütüvel ékes párnákkal felrakott ágy a végében tulipános láda, benne a család értékei. Tovább a sarokban a régi éluletekben a csempekályha, amelyeket a „sárkövácsoék“ raknak, az újabb házakban modern vas-kemencze van. A falakon tükör, képek, kendőszeg, virágos szegelet-téka, öreg ingaóra, rúdravaló ruhák és fejrevalók. A mives szoba

berendezése hasonló az első szobaéval, csak használtabb és kopottabb a berendezés, rendszeren két ágy van benne.

A házat betölti a sok apró gyermek öröme, a szülők boldogsága küzködő életükben. Talán ez a leggazdagabb, legszebb, legáldottabb, legnehezebb, legbiztatóbb lelki berendezése a lengyelfalvi székely lakásnak. Lengyelfalva viseletéről már megemlékeztem e kis munka elején az anthropogeográfiával kapcsolatban. Kiegészítésül még a következőket írom. E község öltözetén nagyon meglátszik a közeli város civilizációja, így a régi, ősi viselet helyében gyakran lehet látni „polgári“ ruhákat. Fehér harisnya helyett hosszú, fekete nadrágot vagy bricseszt, színes szöttek rokolya helyett bolti, karton-szoknyát.

Való igaz az a szólásmondás is, hogy elindult szolgálni Brassóba Eliza. Édesapja így búcsúzik el tőle: — Vigyázz, megbecsüld magadat, mert eltöröm a derekadat, ha valami gonosz hallok tefelőled.

Aztán eltelik két esztendő, Eliza hazajött a szülői házhoz, a gyalogkapuban éppen édesapja fogadja ímígyen: — Kezit csókolom nagysága, kit tetszik keresni?!

Eliza kalappal, selyembluzban, testszínű harisnyában és lakkcipőben érkezett vissza a városból, úgy, hogy még a saját apja sem ismerte meg.

Az öregek és az otthonmaradók azonban ragaszkodnak az ősi viselethez. Abaposztójukat a farkaslaki ványolósok teszik viselésre alkalmasokká. Ugyancsak házi készítésűek a kenderből készített, erős fehérműfélék. Izléses, szép szötteseikből került ki a lengyelfalvi plébánia egyik szép, papi palástja és két egyházi kereszt-zászlója is.

Az öregebbek tisztán emlékeznek a bocskorviseletre is. Gyermekkorukban a kívül szőrös bocskorral nagyszerűen „csuszonkáztak“ a harmatos szénafűvön. Rígmus is maradt fenn a bocskorszakból:

Füzdött bocskor emberség.

Tüzdött (beszegett) bocskor tisztesség.

Szőrös bocskor tehénség! (Restség).

Különben a viselet jelenlegi jellege, többsége udvarhelyszéki székely öltözet.

3. Népszokások. Az előbb említett születési, házassági és halotti népszokásokon kívül élnek még Lengyelfalván olyan mendemondák, melyeket jó lesz feljegyezgetni.

Aprószentek, szent Dávid!

Pénzben járjon bokáig!

Vagy: Aprószentek, Dávid, Dávid!

Isten éltesse sokáig!

E rigmusokat december 28-án mondogatják az aprószentelkedő legények és férfiak, mikor sorra járják piros szalagos vesszőjükkel a falu házait s mondokájuk közben kedvesen megverik a meglátogatott fehérnépeket. A vesszőzéssel a múlt évnek a bűnét, a rosszat akarják az új évre elűzni a megverttől. Egy másik lengyelfalvi köszöntő újra-más jelentőséget ad az aprószentelkedésnek :

Dicsértessék az Úr Jézus :
 Messze országon keresztiül vándoroltam :
 Amíg a Jordán vizéhez eljutottam.
 Onnan hozom e kis vesszőt, a Jordánban megmártottam.
 Most pedig ide jöttem Uramnak házába !
 Hogy újulást tegyek e kis vesszővel :
 Ha testét érintem . . .
 Kelévény, pattanás, szökés,
 Sem semmi viszketegség
 E szent ütés után ne járja testét !
 Aprószentek Dávid, Dávid :
 Friss, jó egészségben viselje magát
 Az új esztendőben !

December 28, az aprószentek napja általános, vig, ünnepnap a községben. Itallal és tésztafélékkel kínálják meg többször a háziak az érkező, jótkívánó vendégeket.

Lengyelfalván karácsonyszombatján a kántálás is dívatos kézben hordott, szent betlehemmel és gyertyával kivilágított csillagokkal. Többször átformált, kopott, öreg érdekes stófacat kántálnak ilyenkor :

Elindula Szent József a szép Szűz Máriával Betlehem városába . . .
 Szállást keresni. Szállást nem adának a sok vendég mián.
 Ki távol meglátta, ajtóját bezárta . . .
 A városon küjel, romlott istállóban,
 Ott szülé Sz. Fiát, váltságunknak díját.
 Nem fekszik ő ágyban, sem fényes palotában :
 Fekszik a jászolyban, a szénamurvában.
 Szénán bágyadozik, szénán, szénamurván nyugszik.
 Az ökör, a szamar meleggel táplálják,
 Az égi madarak énekkel vigasztalják . . .

Azután sok, szép közismert, karácsonyi éneket kántálnak a királynak, angyalnak, pásztornak öltözött legénykék.

Érdemes megemlíteni a közös, egymást segítő munkát : a kalákát. Házépítésnél, közmunkánál, mezei munkánál dívatos Lengyelfalván a kis, nagy, táncos és asszonyaratókaláka. A kaláka kedvenc hangszere, a „klanéta“, melynek éles hangja legjobban jár el mezőn. A kaláka felebaráti kollektívizmusa nagy erőforrás, dicséretreméltó népszokás, testvéri szolgálat és Isten áldása Lengyelfalván. A Virág-

vasárnapi szent gyónáson az egész falu résztvesz a szomszédos lelkipásztorok kaláka-segítségével.

A tehetős gazda aztán megvendégeli a segítőit, kalácslepénnyel, borral vagy pálinkával. Így hamarabb és eredményesebben halad a munka kölcsönös segítség árán. Birtokrendszerük az ősi közbirtokosság címén az Asszalványbüköny, mintegy 280 hold területen Ülke, Bogárfalva és Oroszhegy arányjogán, a lengyelfalvi magántulajdonra is rányomta jellegzetes, kollektív, ideális birtokrendszerét. Ami máshol határsértés, birtokháborítás és per, az itten békés, természetes kölcsönösség. Átjárnak egymás kertjén, megköstolják egymás gyümölcsét s nincs veszekedés. Közös szülőhelyük a község, a temető is közös, legyen az élet is testvéri — gondolják.

Ez a közös, segítő, kaláka-rendszer még eszményi irányba bővült Lengyelfalva határán túl, a község belső életerejében. Ugyanis az 1892. október 31-én felszentelt, a székelyudvarhelyi róm. kath. fiúnevelő felépítéséhez Székelylengyelfalva 200 szekér fővénnyel járult hozzá; ezt a fenkölt intézetet igazán a szeretet-kalakája építette meg a környékbeli róm. kath. községek segítségével.

A vízkeresztí „három király járás“, házszentelés, mindig magasztos, búzgó ünnep a községben. Megmaradt a húsvéti határkerülés is Lengyelfalván maga ősi vallásos hitében. A téli fonók, kukoriczafetők, hunyorgató tűz előtt mesélő nagyapók mondavilága a községben is teli van boszorkánynyal, ki a santa kecskéjének eltörött lába helyett újat farag az ágy lábából, ki seprűn lovagol s kinek az orrát halálakor a többi boszorkány lerágja, hogy megkülönböztessék a többi halandótól, akinek rendes orra van. Gazdag és színes babonavilágukban ott él a boszorkánymesterséget tudó lengyelfalvi majoros is, aki a szenttamási bács juhainak mind elvette a tejét azáltal, hogy bundáját botjával erősen „supolta“, verte varázsigeiket mormogva s csak akkor kegyelmezett meg a szomszédos majorosnak, mikor az hibáját beismeréssel és bocsánatkéréssel jóvátette. Aztán sorban a megfejt kapufélfa, a fehér lepedőben koslató szellemek, a vörös tej, a táncoló sírfejfák, tejet nem adó tehenek, a vak koldusasszony arany ekéje következnek e változatos regevilágban.

Még az irodalomba is bekerült az a kis történet, amely a két lengyelfalvi székelyről meg a pesti úrról szól. Amint mondják, egyszer két lengyelfalvi atyafi Budapestre került. Ott nem győzte nezdegni a sok látnivalót, így országházat is. Kíváncsiságból méregetni is kezdték úgy léptékkal, mikor egy pesti úr rájuk szólt a százhetedik lépésnél: — Hát maguk mit az ördögöt csinálnak itten?

— MÉRJÜK a hosszát az országháznak

— Ejnye! Láncoadta, bolond székelyek! — csóválta a fejét az úr. Nemhogy néznék és gyönyörködnének e nagyszerű palotában,

ittén idétlenkednek Hiszen maguk soha életükben ilyen nem láttak és nem is fognak látni . . . Aztán miért mérik ?

A két székelyt erősen bántották a sértő kiszólások és sértette a nem várt megalázás. Nemsokára az idősebbik koma megtörölte a bajuszát s így felelt :

— Megmérjük a hosszát, aztán a бүtүben a szélit, mert oda-haza a falu végén is van egy ehhez hasonló épület, most pedig egy ép ilyen szeretnénk a csordapásztornak emelni a sodormányon . . . Azután nem szeretném, ha hiba lenne . . .

Az úrnak tetszett a kemény visszavágás, mégis kérdezte : Honnan valók maguk emberek ?

Most a két székely erőre kapott, na megállj csak, gondolták.

— Erdélyből, a Hargita alól . . . lengyelfaliak vagyunk . . .

— A Hargita alól — kapja el a szót a kérdező, hiszen ott medvék is vannak . . . Maguk nem félnek a medvéktől ? !

— Mü, hogy félnénk, hiszen együtt születünk velük . . .

— Nem félnek a medvéktől . . . mégis lövik a medvéket ? !

— Mü nem löjjük, mü megfogjuk a medvéket . . .

— Hogy kis korukban ? barátkozik meg az úr !

— Mü nem kiskorukban fogjuk a medvéket, hanem nagy korukban ?

— Hogyan ? ! kérdezte most már alázatosabban az előbb kiabáló.

Megint az öregebbik felelt :

— Tudja az úr, nem kell mondjam, hogy a medve a legjobban szereti a mézet. Mi megindulunk két lóval egy szekérrel a havasra. A két kabalát kicsapjuk az aszalványi legelőre, aztán elővesszük a magunkkal hozott mézesfazekot s a rudat ügyesen békenjük bőven mézzel . . . s aztán lesben állunk. Nemsokára jön a medve. Kezdi nyalni, beszopni a szekérrudja végét s aztán mind beljebb éz beljebb. Mikor befalta már nagyrészt és a rúd tövét nyaldossa, a szekér végére beszurjuk a vas tőngelyszöveget s a medve többet nem tud viszszauszni, visszajönni a rudon . . . Így fogjuk a medvét, adjon Isten egészséget ! — emelte meg a kalapját a lengyelfalvi székely a Duna-parton.

Hogy erre a részletes előadásra mit felelt a pesti úr, azt nem mondták el nekem a kalados székelyek.

*

Immár én is elbúcsúzom kedves olvasóimtól, kívánom jó szívvel, hogy az elolvasott életrajz derűt, bizakodást, tanulságot, munkaszeregetett mosolygó életkedvet öntsön a lelkekbe. Mert ilyen Lengyelfalva is . . . mert ilyen maga a székely . . .

IV. Függelék.

1. Polonița természeti viszonyai.

Irta : Bányai János.

A kicsi Polonița nagyszülötte, Orbán Balázs valószínűen, amint kitekintett ősi kuriájának ablakából s nézte a panorámaként elébe terülő kilátást s látta a napról-napra az előtte szorgoskodó életet, bizonyára sokat gondolkozott azon, hogy az a falu körül elterülő szívós agyagos talaj s feljebb meg az ép ellenkező, kavicsos föld mi-kép tudja eltartani a dolgozó munkás népet?

A mélyebb szintek agyagos márgás rétegekből, az u. n. kék palából¹⁾ álló anyaga elmálva erős, szívós agyagos talajt ad s bizony érthető, hogy ennek a megszántására nemcsak a teje miatt van szükség a lakosságnak a jól húzó bivalyra. A felsőbb szintek, a kis katlant szegélyező hegyek széthulló konglomeratból állanak.²⁾ Ennek a homokkal összeragasztott, betonszerű tömegnek az alkotó kavicsai főként homokkőből s csak kisebb mennyiségben állanak mészkőből, cementmárga, kvarctuskó, kristályos paladarabkákból. Ott, ahol érintkezik az alatta levő agyagos márgával, ott a magán átszűrte vizet a felszínre hozza ki s mivel a márgák északkelet felé dülnek, ezért azokon a helyeken bővizű források keletkeznek. Amilyen bőven vannak e zónában a források, ép oly kevés víz van a falu kútjaiban, mert az agyagos márgában vizet nem lehet kapni s azért amikor a kútásánál eléri ezt a kemény palát, tiszta kidobott pénz a kútmélyítést tovább folytatni. A falu kútjai igazában vízgyűjtő gödrök, ciszternák, amelyek tavasszal feltelnek vízzel (sokszor a gárdolás alatt folynak ki!), viszont a nyári meleggel teljesen kiapadnak s s csak a falu fölött levő források adnak állandóan elegendő vizet.

¹⁾ E pontusi kő rétegekre jellemző kővületek kerültek elő a Szejke-fürdő alatti feltárásokból, ahol a vékony andezittufáknak rengeteg sok bezárt rétege található. *Limnocardium*, *Congería*, *Limnaea*, *Hydrobia* töredékek.

²⁾ A konglomerátok pontusi korát igazolják az Örkön kapott kővületek: *Melanopsis Martiniana*, *Melanopsis Vindobonensis*, *Congería Partschii*. A Fehérpataokban a szombatfalvi temetőtől délre eső kavicsbányában szinte, mint ragasztó anyag fordul elő a rengeteg szarmata korra jellemző kővület, de mind összezu-zott alakban, úgyhogy a fölötté levő 1 m. vastag dacittufa paddal együtt inkább a pontusi rétegek legalsóbb — átmeneti — szintjének kell számítanunk. Az itt található kővülettörmelékck a következő fajokra mutatnak: *Cardium obsoletum*, *C. plicatum*, *Potamides mitralis*, *Cerithium nodosoplicatum*, *Ervilia podolica*, *Trochus cf. pictus*.

A vízmennyiség biztosítására nagyon jó volna, ha az *Őrhegy*, *Avas* és *Kozma* nevű helyeket befásítanák, még pedig vagy szőlőfa erdőket vagy nemesített mogyoró-bokrokat kellene ültetni, amelyek nemcsak nagyobb jövedelmet hoznának, mint a mostani s a trágyát is eltüntető sovány, homokos föld, hanem árnyékolással nagyobb vízmennyiséget biztosítanának a forrásoknak!

Igen érdekes hely a Kozma-nevű tető, ahol már a tulsó oldal felé a kevert erdők kezdődnek. Itt ugyanis az egykori vulkáni törmelék takaró maradványai, a szerteszt álló andezit tömbök találhatók még meg, amelyek elárulják, hogy a tető is, ép úgy, mint jelenleg a székelyudvarhelyi Szarkakő, a Hargita vulkanikus kitéréséből származó törmelék-anyaggal volt borítva. Az összefüggő egykori vastag réteg a víz lemosó hatása következtében azonban eltűnt s csak a nagyobb szikladarabok maradtak vissza, mint tanu-lelek!

A falu alatt a *Nádaskert* nevű helyen a kilaposodó s teljesen agyagos helyen a víz megállott s ott valamikor egy értéktelen lucsos-mocsaras helyet képezett. A Malom-patak bevágódásával a víz lassanként lecsapolódott s a hátramaradt turfának lassanként fekete termőfölddé átalakult színe mutatja a névben is megmaradt eredetét.

Hasonló, de még most is turfás³⁾ hely van a nagy út melletti Szejke borvíz fölött is, amelynek állandóan nedves területe biztosítja a borvízforrás vízbőségét. E borvíz már régóta ismeretes és emberemlékezet óta szolgálja Székelyudvarhely város mindennapi vízszük-

³⁾ A kékes anyagpalán fekvő tőzegtelep átlagos vastagsága 1.5 m. és tömegét 28.000 m³-re lehet becsülni. Ásványos anyaggal lévén átjárva, mint gyógy-láp válik jelentőssé. *Emszt K.* elemzése szerint (Földt. Évi jel. 1904-ről. 280 l.):

Szén	44.820 s. r.	Hamu, kén és nedvességmentes
Hidrogén	4.583 „	anyagra átszámítva:
Kén	1.284 „	
Oxigén	28.334 „	Szén 56.622 %
Nitrogén	1.420 „	Hidrogén 5.789 „
Víz	10.911 „	Oxigén 35.795 „
Hamu	8.648 „	Nitrogén 1.794 „

Számított fűtőképessége; 4921 Caloria.

A tőzegből a következő csigák kerültek ki:

Fruticula vicina,
Helix (Valonia) pulchella
Cionella (Zua) lubrica,

Petasia bidentata,
Succinea oblonga, variáló formákkal.

ségletét, jellemző petroleumos szaga dacára is.⁴⁾ Ez hívta fel már régóta a kutatók figyelmét e vidékre s e pont *elismerten*: a *legvalószínűbb helye az erdélyi petroleumos előfordulásoknak*. Ezt a már régi feltevést az újabb kutatások teljesen megerősítették; csak ép a mélyfúrás hiányzik, hogy ez a reménység valóra válhasson.

A Nagy Mál tető nyugati oldalán levő rozsdás-színű földek egy szép nagy limonittal és mésztuffával fedett területet rejtene, amelyek az egykori magasabb szintben levő kifolyási helyei lehettek a mai borvizeinknek. (Sármány nevű helyen az u. n. Vörösoldal !)

Régi irodalmi adatok kénbányát is említenek Lengyelfalva határból, de az valószínűen a borvízkörnyékén a kénesforrásokból leraakódó kisebb kénmennyiségre vonatkozhatott!

Az út melletti borvízkút alatt az országút és a patak köz egy csatornával csapolták le az egykori veszélyes iszapforrásnak (selymék, iszapvulkán) a feneketlennek tartott gödrét, melyben bivalyok is sülyedtek el. Ilyen már megszűnt, begyepesedett iszapturóhely van közel az úthoz a borvízház fölött is. Állandóan iszapot turó hely a Fehér-pataokban a Símó-féle csűr mellett most is állandóan működik.

Amint látjuk, bármennyire is egyszerűnek látszik Lengyelfalva község környéke földtani szempontból, de azért még is van egy pár megemlíthető fontossága, amelynek *legfontosabbja*, amiről talán ép a *legkevesebbet tudnak az, hogy e terület beleesik a Sovata—Praid—Odorheiu—Homoródmenti földgáz vonulatba*, melynek itt kiadós mennyisége van felraktározva a Szejkénél felpuposodó boltózatban.

⁴⁾ A szejkei borvíz pontos vegyelemzését a székelyudvarhelyi m. kir. fő-reáliskola egykori tudós igazgatója dr. Solymossy Lajos csinálta. (M. Tud. Akadémia Értesítője V. 248 i.)

1000 s. r. vízben van :

Calcium bicarbonat .	20.40903 s. r.
Magnesium bicarbonat	10.81888 „
Vasbicarbonat . . .	0.11573 „
Natrium bicarbonat .	0.82813 „
Kálium klorid . . .	0.18402 „
Natrium klorid . . .	0.65943 „
Illékony szerves anyag	0.38000 „
Szabad szénsav . .	9.33169 „

Összesen . 42.72637 s. r.

A kitóduló gázak összetétele :

Szendiókszid	90.29%
Metángáz	9.71%

A víz fajsúlya 1,00344

A víz hőmérséklete 10.8° C.

2. Vonatkozó irodalom.

Bányai János : Polonița—Lengyelfalva természeti viszonyai.

Boros György : Orbán Balázs emléke. 1890.

Forteni—farcádi község és a ref. egyház irattára.

Jakab Elek : Emlékbeszéd br. Orbán Balázs felett. Századok 1891.

Jakab—Szádeczky : Udvarhelymegye története.

K. Sebestyén József : A lengyelfalvi Orbán-család címere. Genealógiai füzetek. 1911.

Kríza János : Vadrózsák.

Persian Kálmán dr. : A lengyelfalvi Orbán-család bárói ága. 1911.

Polonița—Lengyelfalva községi és a róm. kath. plébánia irattára.

Sándor János : A székelykereszturi unitárius gimnázium történelme. 1896.

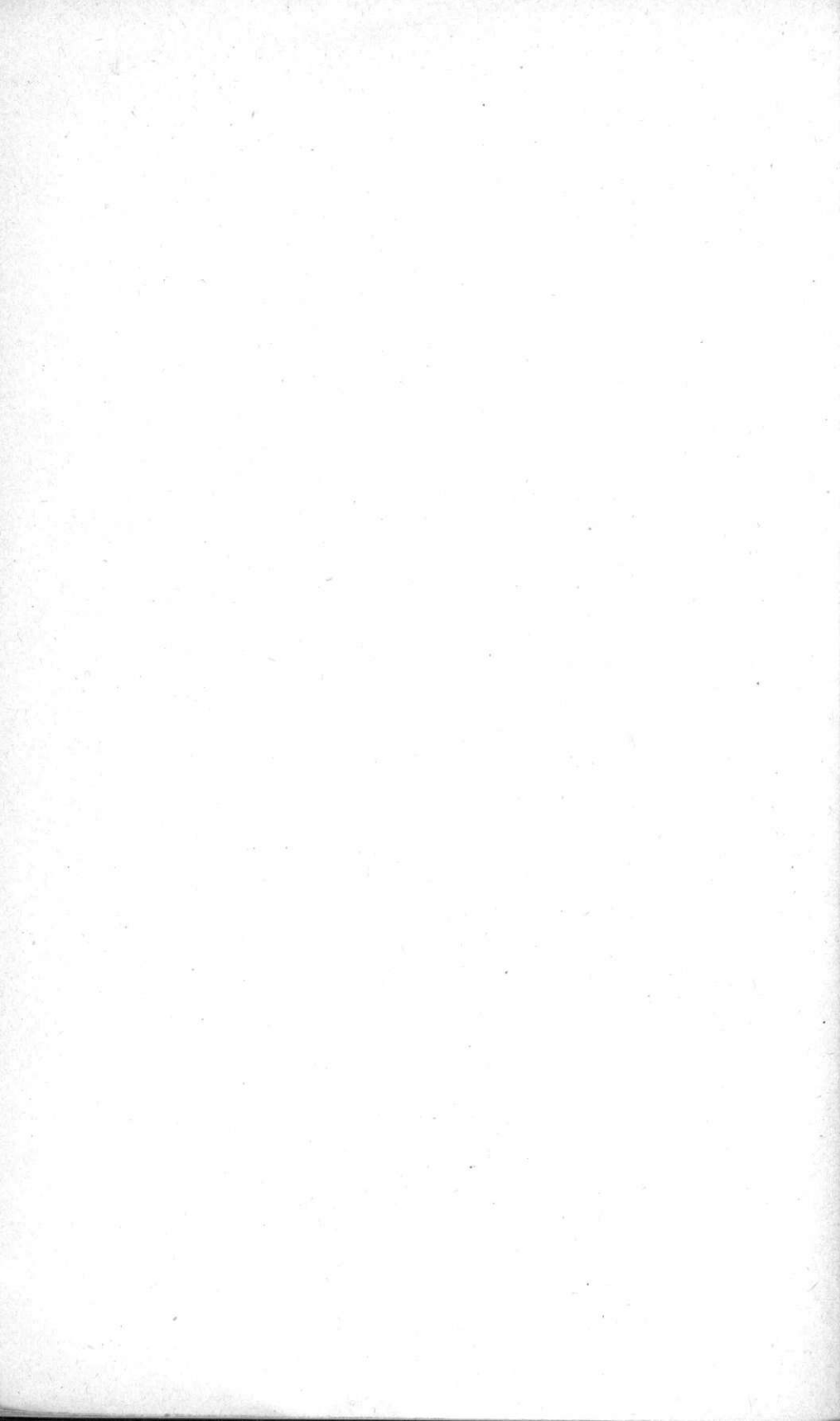
Szentmártoni Kálmán : Br. Orbán Balázs. 1913.

Székely oklevéltár.

Sz. Horváth Lajos : Nyíkömenti székely népdalok.

Vármegyei oklevéltár.

Ki volt Orbán Balázs ? 1929. Odorheiu.

TARTALOM:

	Oldal
Bevezetés	3
I. Földrajzi leírása :	
1. Neve	4
2. Helyzete	6
3. Gazdasági földrajza	9
4. Lakossága	11
II. Történelme	14
III. Lengyelfalva néprajza :	
1. A népelet	28
2. Kapu, ház, viselet	34
3. Népszokások	37
IV. Függelék :	
1. Bányai János: Poloníta—Lengyelfalva természeti viszonyai	41
2. Vonatkozó irodalom	44

KÖNYVNYOMDA R.-T.
ODORHEIU, 1935.